

TOREKOV'S KYRKA UNDERHÅLLSPLAN

	Innehållsförteckning	sid
		2
2	Förord	4
2.1	Medverkande	5
2.2	Kyrkans läge och församlingstillhörighet	6
2.3	Beskrivning av kyrkobyggnaden, tekniska system och inventarier	7
2.3.1	Grundläggning och stomkonstruktion	11
	Grundläggning och murar	11
	Bjälklag och valv	11
	Taklag	16
2.3.2	Exteriör	17
	Murar	17
	Portar, fönster och övriga muröppningar	18
	Yttertak	19
2.3.3	Interiör	20
	Vapenhus	20
	Kyrkorum	21
	Sakristia	24
	Kapprum till sakristia	25
	Toaletterum	25
	Orgelläktare	26
	Tornets andra våning	26
	Vind över kyrkorummet	27
	Tornets tredje våning	27
	Tornvind	27
2.3.4	Fast inredning	28
	Orgel	28
	Bänkinredning	29
	Altaranordning	29
	Predikstol	31
	Dopfont	33
2.3.5	Tillgänglighet för funktionshindrade	34

2.3.6	Tekniska system	35
	Elektricitet	35
	Belysning	35
	Värme	35
	Vatten och avlopp	36
	Ventilation	36
	Ljudanläggning	36
	Brandskydd och inbrottssäkerhet	36
	Åskskydd	36
	Klockringning	36
2.3.7	Inventarier	37
	Metallföremål	37
	Belysningsarmaturer	54
	Träföremål	66
	Textilier	62
	Övriga föremål	73
2.4	Kyrkans byggnads- och reparationshistoria	79
2.5	Kyrkans och dess inventariers egenart och speciella värden och hot mot dessa värden	90
2.5.1	Speciella värden	90
2.5.2	Hot mot kyrkobyggnaden och dess inventarier	94
2.9	Målsättning för kyrkan och dess inventarier	97
2.11	Konkretisering av uppsatta mål för kyrkobyggnaden och dess inventarier	98
2.11.1	Kyrkobyggnad och inventarier	98
2.12	Speciella vårdkrav till följd av kulturhistoriska och antikvariska värden	99
2.12.1	Exteriört	99
2.12.2	Interiört	99
2.12.3	Inventarier	100
2.12.4	Checklista	100
2.13	Förteckning över tryckta, otryckta och muntliga källor	101
2.13.1	Tryckta källor	101
2.13.2	Otryckta källor och arkiv	102
2.13.3	Muntliga källor	102
2.14	Fotografier	103
2.15	Kartor, situationsplaner, planer, sektioner, fasader	107
2.16	Äldre kart- och ritmaterial samt äldre beskrivningar och bilder	114
Bilagor	1 Checklista	
	2 Skador och brister	

2

FÖRORD

(författas av stiftsantikvarien)

2.1 MEDVERKANDE

Denna underhållsplan för Torekovs kyrka i Västra Bjäre Pastorat har upprättats av
Månsson Dahlbäck Arkitektkontor AB
Hålarpsvägen 180, 269 92 Båstad
tel 070 317 43 37 e-post md@manssondahlback.se
Ansvariga arkitekter: Marianne Dahlbäck, Göran Månsson

Underhållsplanen är framtagen i överensstämmelse med anvisningarna för Lunds stifts samfälligheter / församlingar.

Efter det att underhållsplanen är granskad och godkänd av Lunds stift skall den antas av kyrkoråd / kyrkonämnd för att därefter fastställas av kyrkofullmäktige.

Underhållsplanen och dess bilagor skall användas tillsammans med *Vårdplan för kyrkorna i Västra Bjäre pastorat*. Syftet med underhållsplanen är att den, tillsammans med vårdplanen för församlingens hela kyrkobestånd, skall vara långsiktigt och ändamålsenligt instrument för förvaltning, underhåll och skötsel av kyrkan. Planen skall ge handledning vid beslut om nya åtgärder och förändringar samt vid myndighetsbeslut angående tillstånd och bidrag / ersättning.

Det förutsätts att såväl vårdplanen som underhållsplanen kompletteras och revideras fortlöpande. Nya uppgifter av betydelse skall fogas till. Varje ändring och tillägg skall markeras särskilt, fastställas av kyrkofullmäktige samt lämnas till Lunds stift för godkännande.

Kapitel rörande kyrkotomten / begravningsplatsen i den totala innehållsförteckningen (kap 2.6, 2.7, 2.8, 2.10, samt 2.11.2) ingår ej i denna underhållsplan.

2.2 KYRKANS LÄGE OCH FÖRSAMLINGSTILLHÖRIGHET

Torekovs kyrka ligger vid infarten till Torekovs by på västra Bjärehalvön i nordvästra Skåne.

Landskap/län	Skåne
Kommun	Båstad
Socken	Torekov
Stift	Lund
Kontrakt	Bjäre
Församling	Västra Bjäre pastorat, Torekovs församling
	Fastighetsbeteckning: Kyrkbacken 1, Torekov
Koordinater RT90	6259800 1304329

Torekovs kyrka rymmer enligt brandmyndigheten max 275 personer.

Kyrkan ingår tillsammans med kyrkorna i Västra Karup och Hov i Västra Bjäre pastorat.

I kyrkan hålls gudstjänst / mässa en gång per vecka förutom vid högtider.

Dop och vigslar varierar, år 2015 var det ca 5 vigslar och 8 dop.

Begravningar brukar variera, 2015 var det 20.

2.3 BESKRIVNING AV KYRKOBYGGNADEN, TEKNISKA SYSTEM OCH INVENTARIER

Nya kyrkan i Torekov byggdes 1862 i nygotisk stil med torn med spira, långhus med fem fönsteraxlar och ett femkantigt utbyggt kor med stjärnvalv. Det fick bärande tegelväggar med gult fasadtegel utvändigt och vitmålad puts invändigt. Långhuset hade ett valmat mörkmålat trätak. Yttertak och spira var klädda med kopparplåt. Sakristian låg bakom en altarpåls utformad som en hög skärm av trä.

Efter stora angrepp av husbock måste kyrkan stängas vid mitten av 1900-talet och, sedan allt trävirke och alla träföremål avlägsnats, genomgick den en stor ombyggnad som också innebar en stor förändring av byggnadens arkitektur. Den representerar nu mer ett stilideal från en tid, då nygotik inte var särskilt uppskattat. Man ville 1950 ha en kyrka som mera liknade traditionella skånska medeltidskyrkor. Vid ombyggnaden blev kyrkan vitmålad utvändigt

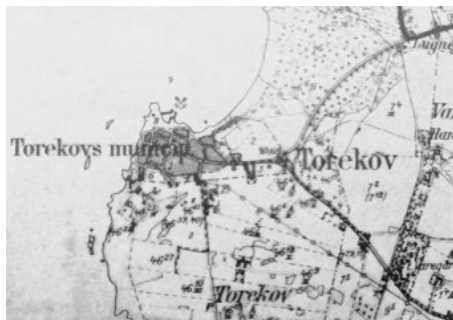
och fick ett ovanligt högt murat torn som dominerar samhället och är ett tydligt sjömärke.

Torekov hade en äldre kyrka nere i byn, som uppfördes i olika etapper från början av 1200-talet. Den förstördes vid en stor brand 1858. Efter branden revs ruinerna av den gamla kyrkan och man beslöt att bygga en ny, större gudstjänstlokal på den nuvarande platsen. Väggarna till den gamla kyrkan har sedermera markerats med murar i en park vid platsen för den äldre kyrkan. Vissa inredningsföremål räddades vid branden och återfinns i den nuvarande kyrkan.

Den äldre kyrkan, som blev utförligt undersökt av C G Brunius på 1840-talet, finns utförligt beskriven av Harald Widén och Gunnar Bergström

Kyrkan, såväl den äldre som den nuvarande, är helgad åt Sankta Thora. I ett privilegiebrev från 1344 sägs att det då sedan länge funnits ett kapell i Torekov helgat åt Sankta Tora, ett lokalt helgon med en legend som finns i flera versioner. Hon var en norsk ädel jungfru som lidit skeppsbrott och drunknad flutit i land i hamnen, alternativt en dansk prinsessa som av elak styvfar eller styvmor sänts ut på havet för att förlisa. En blind man, Frenne, hittade henne och lovade att begrava henne om han återfick sin syn. Undret skedde och Frenne tillsammans med några vänner bar henne mot närmaste kyrka för att begrava henne där. Ju längre man gick, desto tyngre blev liket och ett stycke utanför byn fick man vända (vid en sten som senare kallades "Vännestenen"). När de vände tillbaka mot Torekov blev bördan lättare och man tolkade detta som att hon valt att bli begravd i byn. Där byggdes då ett kapell som kallades Frenneskojan (så kallades absiden alternativt sakristian i gamla kyrkan, där det stått en Sankta Thora-bild).

Den nya kyrkan ligger strax öster om Torekovs by, där infartsvägarna från Ängelholm och Båstad möts. Den begränsade kyrktomten förklaras av att Ängelholmsvägen tidigare gjorde en sväng in mot kyrkan (se flygfoto från ca 1930). När vägen rätades skapades den nuvarande parkeringsplatsen söder om kyrkan. Murarna runt kyrkplatsen är från 1980-talet. Förslag till trädplantering innanför murarna har ej utförts och kyrkan har ett öppet och naket läge. Begravningsplatsen österut som är lummig och inramad av höga häckar samverkar ej rumsmässigt med kyrkplatsen. Det är ett otydligt sammanhang mellan entrévägarna till kyrkan från parkeringen och begravningsplatsen. Angöring med bil till kyrkan är vid en trafik Korsning, alternativt på parkeringen vid en grind utan samband med vapenhuset. Entrén vid tornet har nyligen fått en stor trappanläggning med rullstolsramp.

1800-tals-fasaderna på långhusets norra och södra sida samt nedre halvan av tornet är i stort sett bevarade men det ursprungliga gula fasadteglat har slammats över och vitmenats. De nygotiska järnfönstren har bytts mot träfönster, i stället för ett femkantigt kor med stora fönster med gaveluppbyggnader är det nu en fönsterlös rak vägg mot öster, plåttaket har bytts mot rött tegel. Den påtagligaste förändringen gäller tornet. I stället för en hög spetsig plåtklädd spira som avslutning av det gula tegelmurverket har tornet förhöjts kraftigt och avslutats med ett brant sadeltak med tegelpannor. Trots att man kan uppfatta många inslag från 1800-talskyrkans nygotiska arkitektur är helhetsverkan starkt präglad av ideal från mitten av 1900-talet. Ambitionen var då att skapa en "gammaldags skånsk". Valet av arkitekturformer gjordes fritt utan anknytning till vare sig nygotiska eller medeltida kyrkor. Förlusten av koret gör att kyrkan upplevs som stympad.

När det gäller kyrkans interiör gäller samma karaktäristik. Avsaknaden av kor är påtaglig och långhusets avslutning mot öster upplevs som en stängd vägg, inte som en öppning mot ett förändligt rum. De tegelvalv som byggdes 1950 har varken i huvudform eller detalj någon anknytning till medeltida tradition utan är en fri form med viss anknytning till senmedeltida nätvalv.

Valven bildar som helhet och tillsammans med den enkla bänkinredningen ett ljust och intimt kyrkorum som är uppskattat.

För en beskrivning av byggnaden finns många ritningar bevarade, dels J A Hawermans huvudritningar från 1860, dels Manne Carlmans alla byggritningar och en arbetsbeskrivning från 1950. Konstruktionsritningar från 1950 har ej varit tillgängliga.

2.3.1 GRUNDLÄGGNING OCH STOMKONSTRUKTION

Grundläggning och murar

Huvuddelen av kyrkans murar och grundläggning är från 1860-talet. Endast östra gavelväggen, väggarna till sakristian samt förstoringar av strävpelare i tornet är från 1950-talet. Dessa nya murverk är uppförda på grundmurar av armerad betong.

Väggarna är av tegel, 3 sten tjocka eller mer (strävpelarna och tornväggar). De äldre murarna är uppförda på grundmurar av gråsten. Till dessa grundmurar användes sten som transporterades upp från gamla kyrkan nere i byn. Murarnas socklar är av granit, huggna stenar i hörn och på strävpelare, travade markstenar vid väggfälten.

I samband med gjutningen av nya grundmurar utfördes socklar av granit lika de befintliga, troligen av återanvänd sten från koret. Insidan av grundmurarna värmeisolerades med träullsplattor

För avledning av grundvatten och dagvatten skall enligt handlingarna 1950 ha utförts ledningar av tegelrör i diken vid nya gavelväggen mot öster och även vid nya rörgravar. Dessa ledningar är ej kända i dag. Marken är självdränerade, stuprören mynnar i dag över mark intill kyrkväggarna.

Inga större problem har märkts av detta men det är tydliga saltutfällningar på insidan på nedre delen av yttermurarna, särskilt mot söder. Detta kan eventuellt ha samband med brister i avledningen av ytvatten, men kan också bero på kraftigt slagregn på fasaden. När fukten vandrar in genom väggen och torkar ut på insidan kristalliserar salter som vattnet löst ut i muren. På tornets södra vägg uppe vid vinden finns också tydliga märken efter genomfuktning.

Mellanväggar i sakristian är murade av tegel och slammade resp putsade.

Bjälklag och valv

Vid ombyggnaden på 1950-talet utfördes bottenbjälklag av betong i den nya förhöjda kordelen, i bänkkvarteren och i sakristian. I långhusets gångar och i vapenhuset bevarades de äldre golven med beläggning av kalkstensplattor, delvis hämtade från den gamla kyrkan nere i byn. Eventuell bjälklagsstomme under dessa är ej bekant. Troligen ligger golvet direkt på avjämnad mark.

De nya betongbjälklagen är utförda med en stampad utbottning av 15 cm singel, ett 10 cm isoleringslager av slagg, aska eller kalkgrus samt en minst 8 cm tjock rutarmerad betongplatta.

I bänkkvarteren och sakristian ligger trägolv på betongplattan. Enligt handlingarna var det planerat en brädparkett av ek på 3"x3" regler c

550 och underpallade c 1000. I stället för ek utfördes enkla trägolv, som nu är lackade.

I koret var planerat golv av kalksten lika långhusets gamla golv. Detta ströks av besparingsskäl och koret fick ett enkelt trägolv. Kapprum och toalett vid sakristian har golv av sintrade plattor satta i cementbruk.

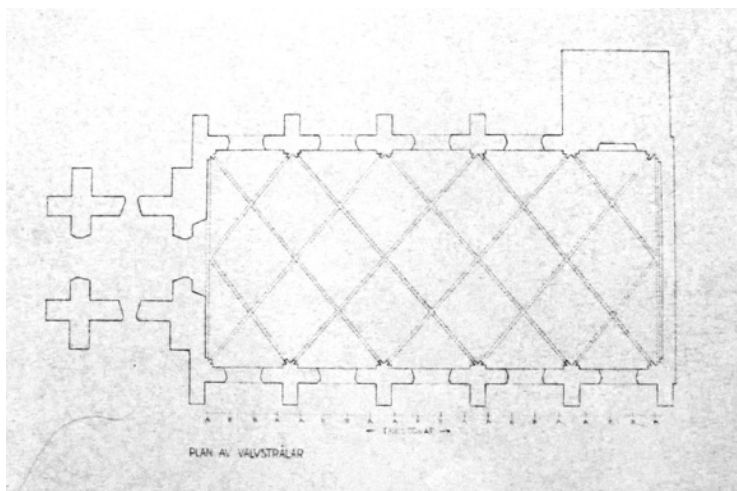
De nuvarande valven i kyrkan uppfördes på 1950-talet.

Långhuset hade tidigare ett valmat mörkt trätak på träbågar. Absiden som revs 1950 hade fem vitmenade murade valv med ribbor i stjärnform. Med de stora fönstren bildade korabsiden en mycket ljus och luftig del bakom det mörkare altarskranket.

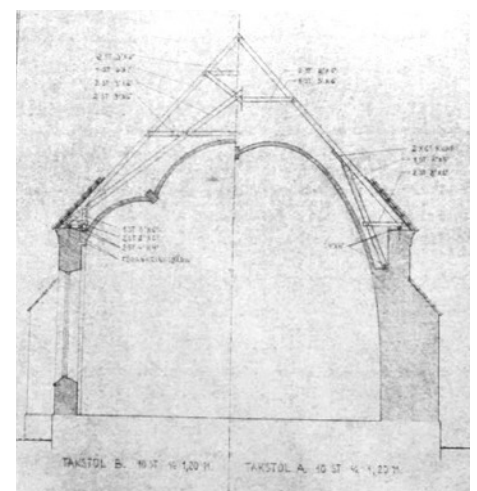

1800-talskyrkan

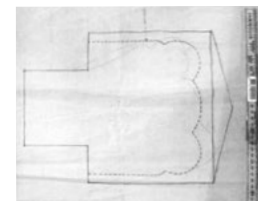
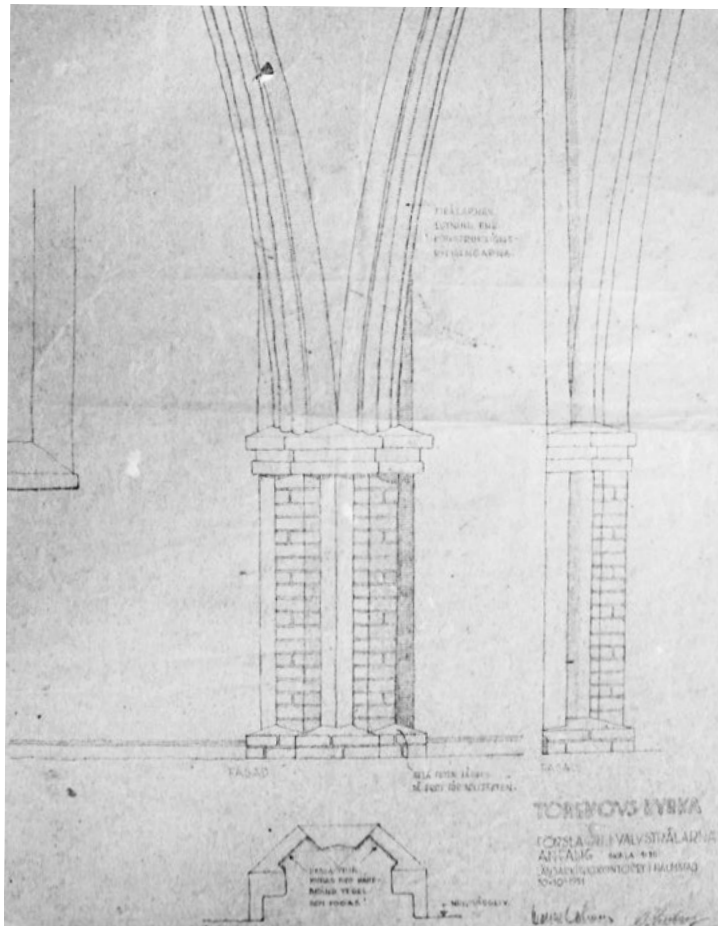
Valven från 1950-talet är en typ av nätvalv med halvtstens tjocka valvkappor och kraftiga ribbor. De är utförda med sköldbågar längs väggarna men har inga gördelbågar som indelar valvet i travéer efter rummets fönsteraxlar. I stället bildar de kraftiga ribborna, som ej slammats vita som valvkapporna, påtagliga, stora, korsande bågar som går över två fönsteraxlar. De är också ansatta lågt på väggarna och präglar i hög grad kyrkorummet. Valvformen är mycket ovanlig i en svensk sockenkyrka. Bågarna i valvet är snarare formade som parabler än som cirkelbågar. Bågformen finns i nationalromantiska kyrkorum (L I Wahlman t ex) som eventuellt kan vara förebilder

Valvplan

Tvärsektioner

De små ritningarna visar tegel till valvribba resp tegel till slutstenar i ribbkryss

Valven uppfördes delvis med rivningstegel från 1800-talskyrkan och är murade med kalkbruk. Speciella formtegel tillverkades för ribborna och för slutstenar i kryssen mellan dessa.

Valvbågar och ribbor står på murade pilastrar med putsade sköldbågar och 1-stens kantiga fogstrukna tegelpilastrar under ribborna. Sockelpartier och valvanfang är putsade och gråmålade.

Sköldbågar och vita pilasterpartier är putsade, valvkapporna är slammade, allt vitt målat med förstärkt kalkfärg. Ribbor, slutstenar och diagonala pilasterpelare är fogstruket tegel. Framkanten på tegelstenarna till ribbor är formade med tre rundlar som gör att ribborna ser ut att bilda tre rundstavar bredvid varandra.

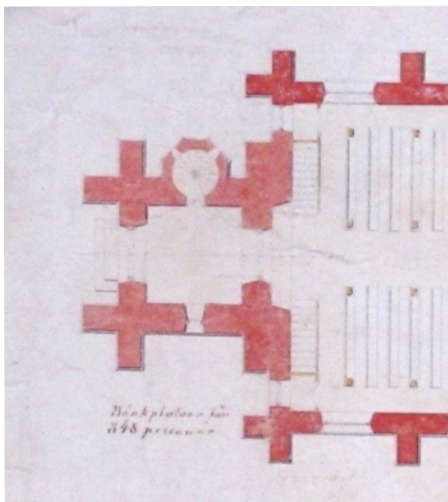
Valven är putsade på kyrkvinden men är ej värmeisolerade. På grund av de mycket stora värmeförlusterna med denna konstruktion bör en tilläggsisolering övervägas, varvid eventuell risk för kondens i isoleringsmaterialet måste beaktas.

Mellanbjälklagen i tornet är burna av grova trä bjälklag.

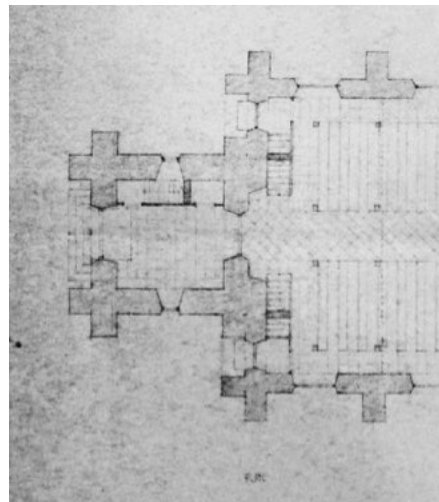
På originalritningarna till 1800-talskyrkan är det tegelvalv i vapenhuset med en öppning i hjässan. En rund spiraltrappa norr om vapenhuset leder upp till tornvindarna.

Uppmätningssritningarna visar i stället en rak invändig trappa bakom en plankvägg i vapenhuset. Det tyder på att det varit träbjälklag här från början.

I äldre kyrkan gick separata trappor i långhuset upp till läktaren. Nu nås denna enbart från en ny stor trappa i det mycket höga vapenhuset som saknar bjälklag i nivå med läktaren. Troligen var det tidigare ett träbjälklag något över läktarens nivå, alltså över fönsteröppningarna.

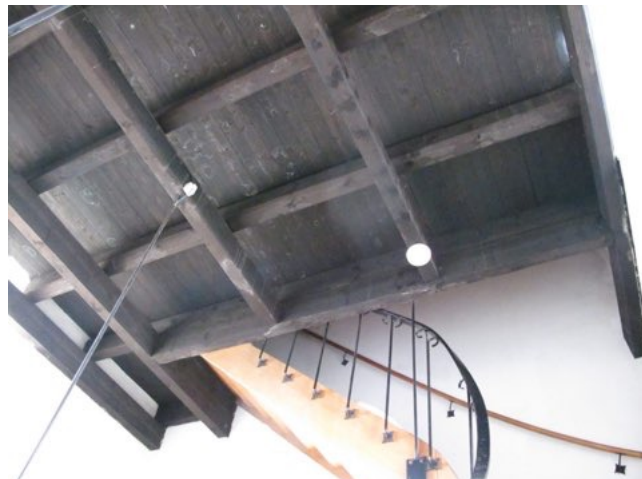
1860

Uppmätning 1950

Den nuvarande monumentala trappan i vapenhuset slingrar sig upp till andra tornvåningen och det finns en passage till läktaren halvvägs upp. Det är oklart varför vapenhuset gjordes så högt. Det hade varit enklare konstruktivt med ytterligare ett bjälklag i höjd med läktaren. Trappan är utkragad från tornets murar och har i senare tid förstärkts med hängstag från bjälklaget i nordöstra och nordvästra delen. Den är eventuellt ej helt stabil med sin öppna spindel.

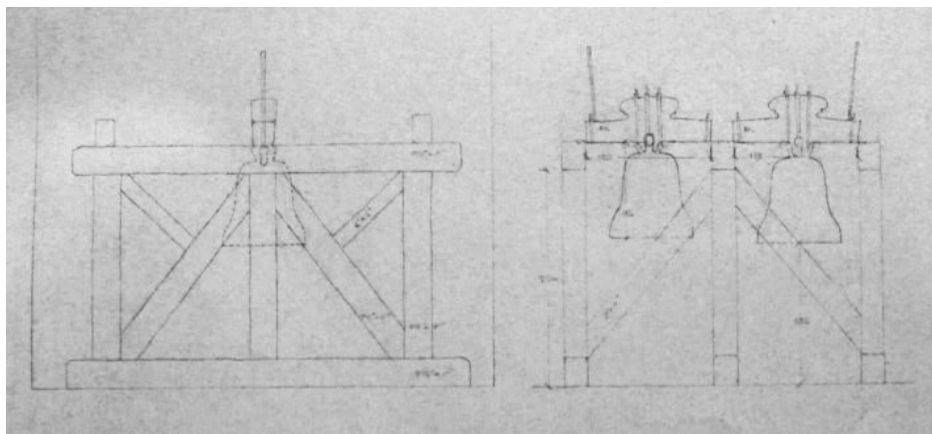
Trappan var tänkt i ekfanerad furu men utfördes i furu. En handledare finns längs väggarna och ett räcke av stål mot rummets mitt.

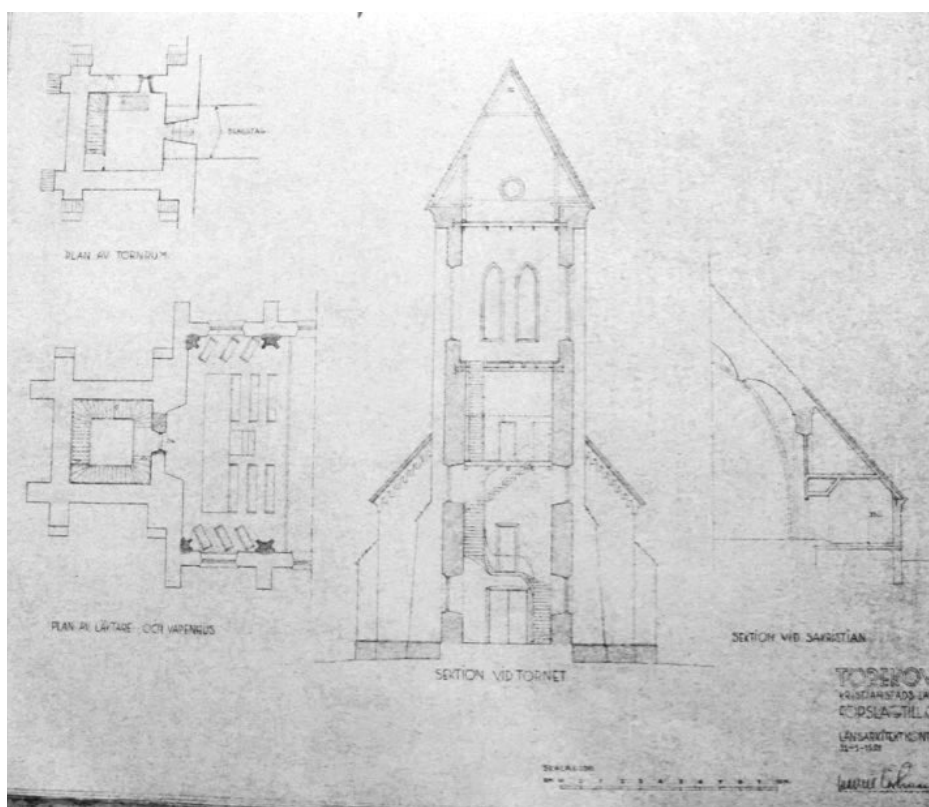
Bjälklaget över sakristian har fem kraftiga bjälkar 4"x9", varav två är avväxlade med 4"x9" vid trappan. Över dessa ligger ytterligare fem 4"x9" i andra riktningen. Innertaket är av bräder, undersidan är mörkbetsad.

Bjälklaget över tornvinden, som bär klockbocken, är mycket kraftigt, underst tre bjälkar 14"x13" på mitten i öst-västlig riktning och 7"x13" intill nord- och sydväggen. Över dessa i andra riktningen ligger 4"x9"-bjälkar c 70cm och på dessa golvet, ett lager spontade 1 1/4".bräder.

Klockbocken är tillverkad av mycket kraftigt timmer (10-12 tum tjocka virken).

Klockbocken, ritn 1950

Bjälklag och takstol i tornet och sakristian, ritn 1950

Det översta bjälklaget under yttertaket bärs av fem järnbalkar som är förankrade i väggarna. Över dessa ligger 4"x9"träbjälkar och spontade bräder.

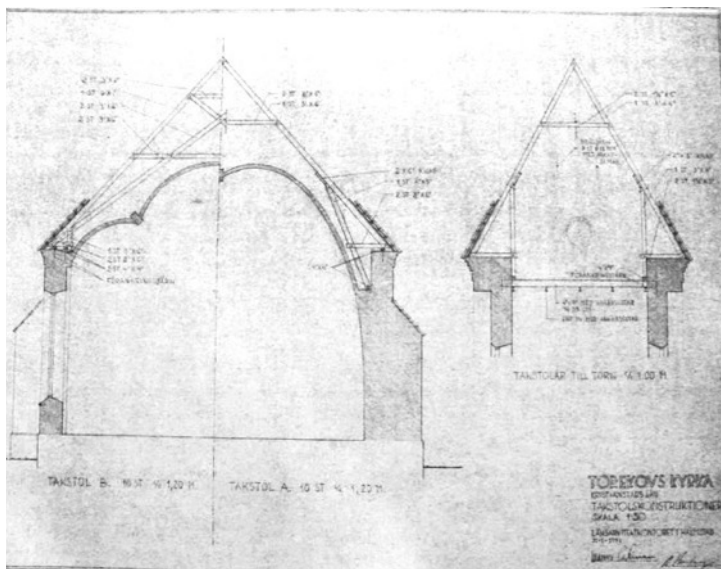

Taklag

Takstolarna i tornet har 5"x6"högben, hammarband samt vilar på murverket och med vertikala strävor på 4"x4" hammarband på vindsbjälklagets bjälkar som vilar på stålbalkarna.

I sakristian är yttertaket konstruerat som en neddragning av takfallet över långhusets östra del. Innertaket är valmat på nord- och sydsidan. Den ursprungliga värmeisoleringen var dålig och har enligt uppgift eventuellt kompletterats med inblåst lösull.

Över långhuset finns takstolar som är anpassade efter de uppstickande valvkapporna.

Takstolar över långhuset (två typer) samt tornet, ritn 1950

Takstol A (till höger på sektionen ovan) förekommer parvis mitt för valvpilastrarna, takstol B (till vänster) förekommer parvis mitt för fönster. Centrumavstånd för takstolarna är ca 1200. Dimensioner på högben resp kryssparrar är 5"x6" eller 6"x8". De dubbla hammarbanden på varje sida är 4"x4". De är förankrade med järnbeslag i murverken.

2.3.2 EXTERIÖR

Kyrkans exteriör är stilmässigt en produkt av 1950-talet men med den nygotiska 1800-talskyrkan som utgångspunkt. Den har en kraftfull gestalt med stark karaktär. Det mycket höga tornet är ett välkänt landmärke för sjöfarare vid Bjärekusten.

Den utstickande sakristian ger en anvisning om möjligheten att göra ytterligare tillägg till kyrkan. Det saknas biutrymmen i markplanet, t ex toalett för besökare och förråd.

Det finns ingen anledning att av arkitektoniska skäl förändra byggnaden.

Däremot kan diskuteras eventuella förändringar av markbehandling och vegetation kring kyrkan.

Murar

Kyrkans murverk som till stora delar är 1800-talskyrkans fasadväggar är slammade med kalkbruk och vitmålade. Den behandling som utfördes 1953 var först en strykning med Snowcem på syd- och västfasaderna för att stoppa vatteninträngning vid slagregn och sedan traditionell kalkavfärgning. 1987 behandlades murarna med Serponit och kalkcementfärg. Den sista behandlingen som utfördes var 2003 varvid silikatfärgen KEIM användes.

Man anar tegelstenar och fogar i den slammade ytan och äldre arkitekturdetaljer som insättningar (kors, spetsverk vid tidigare taklisten i tornet) och lister vid tak och öppningar är bevarade. På murarna från 1900-talet är slamningen tjockare och liknar mer en grov puts.

Påbyggnaden på tornet är slätare puts med en trappande taklist längs takfallen. Denna detalj finns också på östra gavelväggen och på sakristian. Gavelväggen mot öster har indragna släta putsytor i muren som visar en gotisk fantasifasad i relief med tre mycket stora spetsbågiga öppningar (det mittersta större), två rundlar upptill mellan fönstren samt en gotisk gavel med sju par smala fönster vars överkant följer taklutningen. Vid gavelnockarna finns små slitsar i muren för ventilation av vinden.

Vid de påmurade tjocka tornväggarna har hörnens strävpelare dragits upp på nord- och sydväggen. De sammanbinds upptill med en spetsbåge.

De norra och södra tornväggarna är kraftigt utkragade uppe vid taket. Strävpelarna mot norr och söder förstorades 1950 för att bära det tunga tornet.

De höga och smala ljudöppningarna och de små runda fönstren på tornvinden har enkla fasade murhåll.

De äldre fönstren har också fasade muröppningar. De har fönsterbänkar av granit (1950) som sticker ut över ett utkragat tegelskift samt på muren över öppningen en utkragande murad profilerad spetsbågig list med anfangssten (1862).

Kyrkporten har också en enkelt fasad öppning som är krönt av en gotiskt profilerad spetsbågig list. Över porten finns på var sida infällda fyrpass i muren och överst en inmurad minnessten med året 1862..

Kyrkan har ursprungliga socklar av granit, släta huggna partier i strävpelare och hörn, travade naturstenar i utfyllnader. Partierna från 1950 har samma utformning. Vid ingången till vapenhuset på tornets västra sida har uppförts en trapp- och rampanläggning av granit för att uppfylla moderna krav på tillgänglighet.

Vid ingången till sakristian finns ett entréplan med steg och ett räcke av smide.

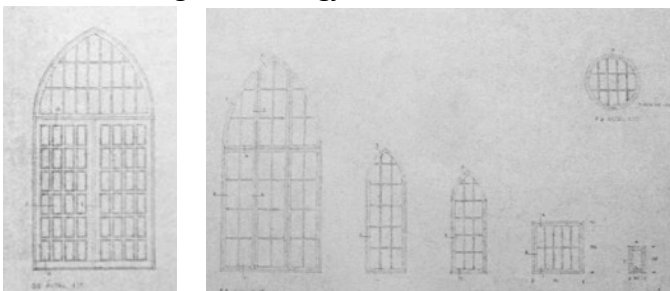
Strävpelare är avslutade med takfall täckta med rött taktegel.

Vindskivorna av trä samt utvändiga listverk är täckta med kopparplåt. Fönsterbleck till 1900-talsfönster mm är av kopparplåt på träunderlag.

Portar, fönster och övriga öppningar

Västra porten och ytterdörren till sakristian utfördes 1950. De tillverkades av ek enligt arkitektritningar. I sakristian fanns också en obekvämt placerad inre ytterdörr. Dörren till sakristian har bytts till en ny enkeldörr på 2000-talet.

Fönstren är utförda med kopplade bågar av standard 1950 enligt arkitektritningar. De var gjorda av furu och målade med linoljefärg.

Fönstren är ommålade av Thoréns målerifirma på 1990-talet med linoljefärg samt på 2010-talet med alkydfärgen Tjeralin, som innebär ett mindre gott rötskydd.

Ljudöppningarna högst upp i tornet har utvändigt fasta snedställda ca 5"trälameller med 5 cm springor samt innanför dessa inåtgående luckor av ramverk av trä med beklädnadsskiva. Luckorna står uppställda på sommarhalvåret och öppnas manuellt någon gång på vintern. Lamellerna är målade med svart oljefärg.

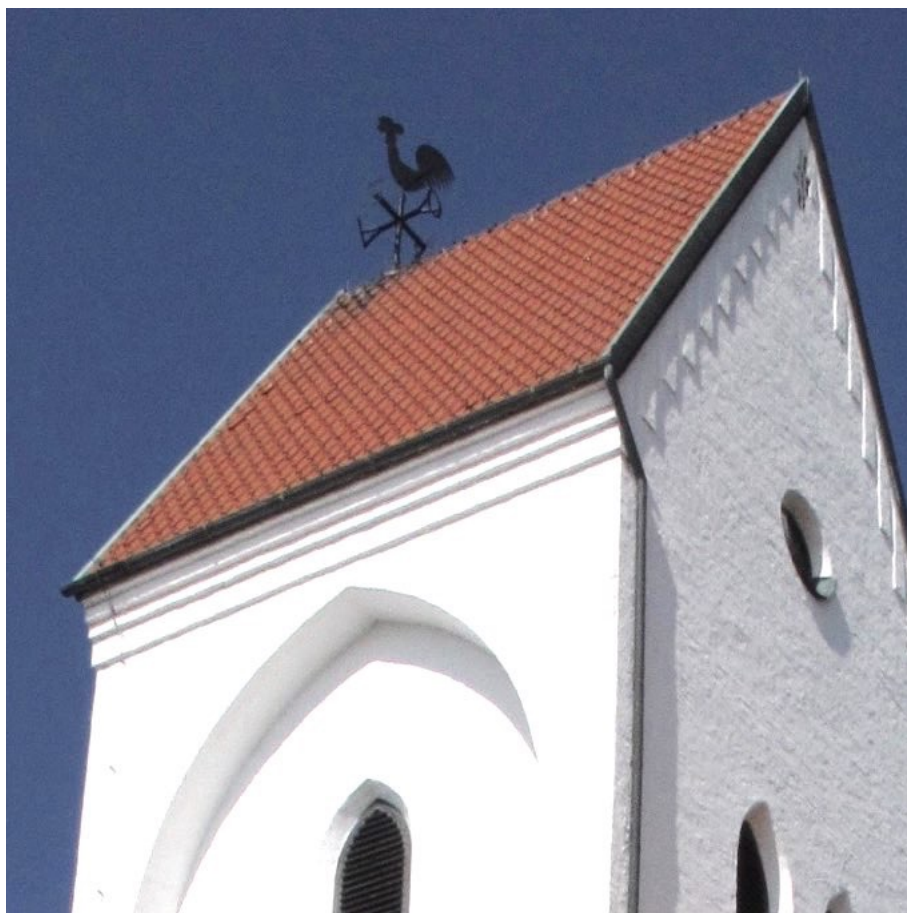
Yttertak

Yttertaken är täckta med rött enkupigt falsat taktegel (Veberöd) på 1"x1 1/2" tegelläkt på 1/2"x2" ströläkt. på underlagspapp. I nedersta pannraden är panna spikad med galvaniserad spik, för övrigt var sjätte i sicksack och i tornet varje panna. Inocken liggernocktegel med fläns på stående nockplanka. Nockteglerna är fogade med hydrauliskt kalkbruk med nöthår.

På långhusets sydsida finns ett plåtbeslaget takfönster.

Tornet kröns av en vindflöjel i form av en stor tupp av svart smide.

Denna är senast reparerad och ommålad på 2000-talet.

2.3.3 INTERIÖR

Vapenhus

Vapenhuset är 9 meter högt. Ett bjälklag som funnits i nivå med läktaren i kyrkan slopades vid ombyggnaden 1950 och vapenhuset fick en monumental, något äventyrlig, trätrappa som slingrar sig kring rummets väggar. Det är inte bekant varför man valde denna lösning. Det är ju inte svårt att lägga in bjälklag inom den trånga tornkroppen.

Kyrkan har viss brist på biutrymmen, t ex för förvaring av textilier som inte används så ofta. Det är ej omöjligt att tänka sig att bygga ett mellanbjälklag i tornet för detta.

Trappan är gjord av trä med vangstycken som i plan är rundade och hopskarvade i innerhörnen. I nordöstra och nordvästra hörnen har vangstyckena under senare tid förankrats i stålstag från bjälklaget över. Plansteg, sättsteg och vangstycken är av furu som har betsats och lackats. Mot den öppna spindeln finns ett smidesräcke fastsatt på vagnstyckenas utsida och mot väggarna finns en handledare av trärundstav på metallkonsoler.

Under trappans nedersta lopp är en inklädnad med en liten städskrubb.

Även det översta, fjärde trapploppet är inklätt med en vägg och ett tak av bräder.

Golvet i vapenhuset är av äldre kalkstensplattor, eventuellt från gamla kyrkan nere i byn och annars från 1800-talskyrkan. De är troligen lagda direkt på marken.

Väggarna är putsade och vitmenade med Kalkfärg special (innehåller lim).

Fönstren av trä är målade med alkydfärg.

Taket i vapenhuset består av grova bjälkar och takpanel. allt mörkbetsat.

Dörren till kyrkorummet är tillverkad 1950 och gjord av ek med fyllningar med utsirade kvadrater. Den är betsad i olika toner och senare lackad.

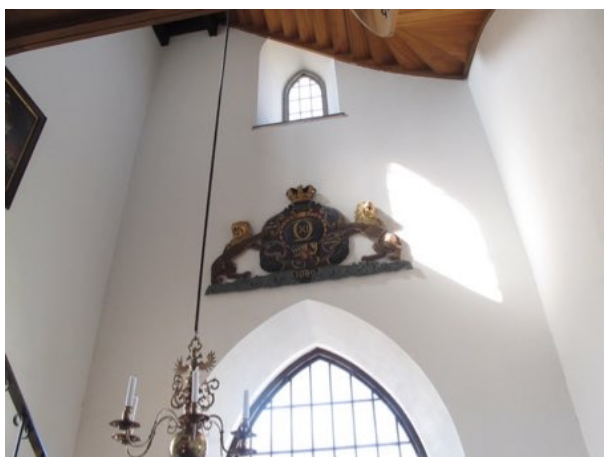
Dörren till läktaren är av furu, och nås från trappans mellanplan.

Bland vapenhusets inventarier märks två gravstenar som är inmurade i väggarna mot kyrkorummet.

Rummet används som kapprum, det finns klädhängare på norra väggen. I nordöstra hörnet står en trivial pulpet med broschyrer mm. Den skymmer tyvärr den ena gravstenen.

I rummet hänger en ljuskrona av malm.

En enkel halogenarmatur, som är upphängd i ljuskronans hängstag. Den är tillverkad av Firmamentat, Helsingborg ca 1998.

Kyrkorum

Långhuset i Torekovs kyrka är en enkel hallkyrka utan kor och med en stum vägg utan fönster mot öster. På långsidorna finns fem resp. fyra stora spetsbågiga fönster.

Rummet fick valv vid ombyggnaden 1950. Det är stora nätvalv med låga anfang och valvribbor som korsar varandra såväl vid fönstermitt som vid pelare och bildar en sammanhängande valvyta med båglinjer av parabelform.

Valvet ger en ombonad känsla i kyrkorummet vilken förstärks av den rustika bruntonade bänkinredningen.

Den nytilkomna orgelfasaden är ett vackert tillskott i rummet.

Predikstolen är utflyttad från norra väggen (nödvändigt när valven gjordes) och är placerad på en pelare mycket lågt i rummet med ett fritt svävande ljudtak över. Den nuvarande hårda färgsättningen passar mindre väl tillsammans med övrig inredning. Ursprungligen var predikstolen troligen milt ljusgrå med förgyllning med olika toner av guld.

Avsaknaden av kor gör gestaltningen av altarväggen problematisk. Olika altartavlor har prövats utan bra resultat. Tavlor och annat som hängs upp på den stumma vita väggen får till följd att denna tappas den rymdkänsla (i samverkan med valven) som betyder så mycket i en kyrka. Dessutom står altaret stumt intryckt in mot väggen. Med ett utflyttat altare och en altarpopsats som står stadigt på golvet lite framför väggen och låter väggen vara rymd skulle situationen förbättras. En sådan känsla skulle också kunna uppnås med en skärmvägg som avslutning av koret innanför den murade väggen

Valven saknar gördelbågar och ribborna svänger genom rummet utan att kunna avslutas vid korväggen. För sammanhanget i rummet skulle det vara en fördel att inte betona dessa så tydligt som nu, d v s man borde även måla ribborna vita.

Ett ytterligare problem i koret är att man av besparingsskäl slopade det kalkstensgolv som var planerat, av samma typ som det äldre som ligger i gångarna. Nu har koret ett enkelt lackat brädgolv, från början brunlaserat men nu gult.

Golvet under läktaren och i gångarna är ett vackert gammalt stengolv, delvis med kalkstensplattor från den gamla kyrkan nere i byn. I mittgången döljs det tyvärr av en kraftigt röd matta. Kalkstensplattorna är eventuellt lagda direkt på avjämnad mark (bild från rivningarna i kyrkan 1950 antyder detta). I bänkkvarteren är det golv av enkla fernissade bräder. Stegen upp till koret är av sten.

Väggarna och valvens sköldbågar är putsade och avfärgade med "Kalkfärg special" (med lim). Valvkapporna är slammade och avfärgade med Kalkfärg special. Ribborna i valven samt pilastrarna under dessa visar tegel med fogstrykning. Sockel och anfang vid valvets pilastrar är putsade och gråmålade med Kalkfärg special tonad med kimrök.

Fönstren av trä är målade ljusgrå med alkydfärg
Fönsterbänkarna är av kalksten.

Innerdörrar mot vapenhus, sakristia och elcentral är av ek med betsad och lackad yta.

Uppvärmningen sker med direktverkande elradiatorer från 1950-talet. De sitter under fönstren samt under varje bänk samt i predikstolen och på läktaren. Eftersom kyrkans vämeisolering är dålig försöker man hålla en låg grundvärme (max 16°) och endast höja temperaturen i samband med gudstjänster (max 18,5^o). Värmesystemet reagerar relativt snabbt. För det nya orgelverket och för inredning och inventarier är det mycket bra om man vintertid kan hålla en hög relativ fuktighet i rummet. Värmeelementen är gamla och vissa fungerar dåligt. På undersidan av bänkarnas naror sitter små skivor av asbest.

Allmänbelysning är från lampetter mellan fönstren och en list högt uppe i valven som har små nakna halogen-lampor som lätt kan dimras från ett svagt stämningsljus till rejäl städbelysning. Under gudstjänster höjs belysningen när besökarna skall kunna läsa i psalmboken. För koret och altartavlan finns spotlights vid södra och norra väggarna. Malmkronorna saknar elektriska lampor.

Sydsidans fönster är försedda med vita enkla gardiner som lätt kan dras för vid störande solsken.

I passagen till sakristian finns ett vitrinskåp infällt i en valvbåge. Det är tillverkat av härdat glas i metallramar och är avsett för särskilt värdefulla inventarier

Sakristia

Sakristian ligger i en 1950 utförd tillbyggnad nordost om långhuset. Den har murade, putsade väggar som senast är målade med en blank plastfärg.

Golvet, som ligger ett par steg lägre än koret, är täckt av en plastmatta, troligen fernissade bräder tidigare. Innertaket är av brunbetsad lockpanel. Taket är valmat på nord- och sydsidan.

Det finns två stora förvaringsskåp, ett infällt i väggen mot långhuset för skrudar och ett fristående för antependier. De är tillverkade 1950. Luckorna är gjorda med ramverk och fyllningar, skåpen är lackade. I passagen till kyrkan finns ett vitmålat skåp med hyllor för altardukar mm.

Altaret (b 90cm, dj 40cm, h 100cm) är en enkel trälåda klädd med grön sammet med kors och hörnmarkeringar av guldband. På altaret står gamla ljusstakar och här ligger Christian IV:s bibel i en utgåva från

1633 i praktfullt skinnband. På väggen bakom altaret ett skulpterat förgyllt kors med törnekrona och ljusstrålar. I 1800.talskyrkan var detta placerat på väggen mellan predikstolen och dess ljudtak.

I sakristian finns också ett bokstall samt ett skrivbord med en trearmad silverljusstake från 1700-talet.

I rummet finns också ett par 1700-talslampetter (den ena kopia), tavlor av Per Siegård och N Lundblad samt en trärelief som föreställer ett lejon, ett fynd från kyrkvinden.

Sakristian är ett kyligt rum på vintern.

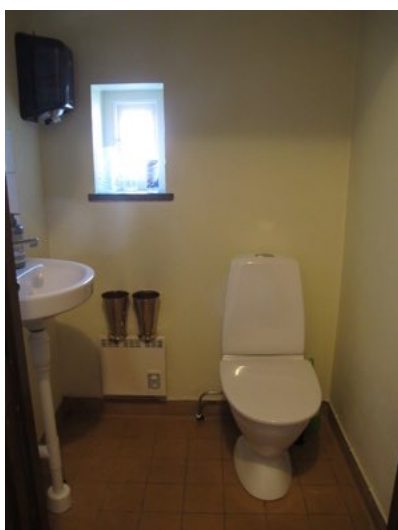
Kaprum till sakristian

Kaprummet till sakristian har ytterdörr och kapphylla. Väggarna är vitputsade och vitmålade. Golvet är av klinker.

Rummet samt intilliggande öppna förrådsrum är belamrat med diverse föremål .

Toalettrum

Toalettrum till sakristian. Väggar och tak vitmålad puts. Golv och sockel klinkerplattor.

Orgelläktare

Orgelläktaren är byggd 1950. Den har en planform med trubbig vinkel mellan framsida och gavlar. Den bärs av 4"x9"-bjälkar som är förankrade i tornväggen och vilar på en 8"x10" bärlina på 4 pelarstöd 2,5 m ut i långhuset. Läktaren kragar ut en dryg meter utanför pelarna. Pelarna är åttkantiga med tvärsnitt ca 8". De står på nedgrävda betongplintar och har enkla åttkantiga träkapitäl upptill.

Läktarens undersida har panel av lockbrädor och barriären är ett snickeri med samma detaljer som bänkinredningen. Den har samma färg som bänkarna vilket ger en lugn interiörverkan i rummet.

Golvet på orgelläktaren är ett enkelt fernissat trägolv.

Läktaren nås från ett mellanplan i den stora trappan i vapenhuset. Före 1950 nåddes läktaren med två trappor i långhuset längs tornväggen.

Tornets andra våning

Rummet har grova slammade vitmenade väggar och ett omålat enkelt trägolv. En brant trappa leder vidare upp till tornets tredje våning. Taket har mycket grova bjälkar och panel.

Vinden över långhuset kan nås via en öppning i östra väggen.

I rummet förvaras äldre inredningsföremål och inventarier, några av värde. Även en hel del skräp finns här. En noggrann genomgång av föremålen bör göras och de som skall sparas bör få en bättre förvaring.

Vind över kyrkorummet

Rummet begränsas nedåt av de bukiga och delvis branta översidorna av valven i kyrkan, som har en grovputsad överyta. Rummet genomkorsas av virken till takstolarna med en dryg meters avstånd. Upptill är undersidan av yttertakpanelen. Mot tornet finns rester av äldre murverk med olika avsättningar. Ett takfönster sitter på sydsidan.

Tornets tredje våning

I denna våning står den stadiga bocken med kyrkklockorna. Rummet har fyra smala och höga ljudöppningar med öppningsbara luckor och med fasta träjalusier utanför.

Tornvind

En vertikal stege med fallskydd leder upp till tornvinden med ett bjälklag av järnbalkar.

Rummet har runda fönster åt öster och väster.

Taket är undersidan av yttertakpanelen som vilar på takstolarna av timmer.

2.3.4 FAST INREDNING

Orgel

Orgeln står på läktaren.

Orgeln invigdes 2012 och har av ett nytt orgelverk, tillverkat av Anders Sällström, A Mårtenssons orgelfabrik i Lund, som har passats in i en äldre orgelfasad som räddats från Örja kyrka utanför Landskrona.

Orgeln har två manualer, 22 stämmor och pedalverk.

Kyrkan har haft två tidigare orgelverk. Först installerades en äldre orgel som räddades från den gamla kyrkan nere i byn som brann 1858. Orgelfasaden var ritad 1845 av Johan Adolf Hawerman, samma arkitekt som ritade den nuvarande kyrkan som byggdes efter branden och invigdes 1862. Orgelverket reparerades av Jöns Lundahl och Knud Olsen och invigdes 1863. Arkitekten fick anpassa det gamla orgelverket efter den nya högre takhöjden.

Efter kraftiga angrepp av husbock stängdes kyrkan 1947 och 1951 var man tvungen att riva alla trädelar i kyrkan inklusive orgeln.

En ny orgel med en ny fasad anskaffades 1956. Arkitekt var Manne Carlman. Denna orgel var dock inte till belåtenhet och efter många diskussionen beslöt man skaffa en ny. Det är den som nu står på läktaren.

Orgelfasaden kommer från Örja kyrka som stängdes på 1990-talet och sedermera sålts. Arkitekt till denna kyrka och orgelfasaden var Otto August Mankell 1868. Det är en nygotisk orgelfasad i grått, guld och rosa. Orgelfasaden inköptes och konserverades av Skånes Målerikonservatorer, Inger Wedberg och Hanna Eriksson.

Bänkinredning

Bänkinredningen tillverkades vid Manne Carlmans ombyggnad 1950. Bänkkvarterens storlek och läge återgår på de äldre bänkarna från 1863 som blivit angripna av husbock och kasserades. Uppgifter om att delar av de äldre bänkarna skulle finnas kvar är ej riktiga. Däremot fick de nya en utformning som i hög grad påminner om de äldre. Gavlar och dörrar är utförda med ramverk och enkla fyllningar, med påsatta lister. I ramverken är hörnen markerade med infrästa fasspår. Bänkarna är tillverkade av limmade träskivor. I bänkkvarterens fasader är dörrspeglar resp. fast spegel, ramverk och lister betsade i olika ljusbruna och röda toner. Bänkarna är brunbetsade och senare också lackade.

Altaranordning

Kyrkans altaranordning är mycket enkel. Det finns ingen altarpopsats på korväggen och det enkla altaret av snickeri liknande bänkarna står utan upphöjning direkt på korgolvet.

Altaret pryds av ett krucifix och av ljusstakar. På ömse sidor står skrymmande pallar för ljusstakar.

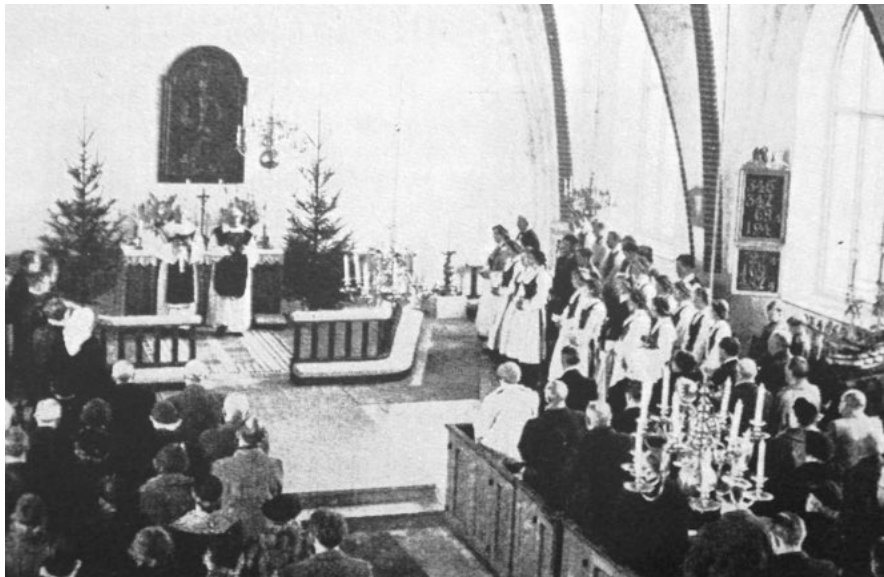
Över altaret hänger en barocktavla från ca 1700, föreställande Nattvarden. Den har format av en liggande rektangel och sitter i en guldram.

Ett stycke över tavlan hänger ett snidat ramöverstycke från 1699. Enligt traditionen skall det ha suttit över en äldre ram till tavlan.

Tavlan och överstycket sitter upphängda på korväggen och markerar därmed denna som en fast vägg, inte som rymd och paradiset på andra sidan altaret. Man bör överväga andra sätt att arrangera detta. I 1800-talskyrkan fanns ett träskrank bakom altaret. Utrymmet bakom skranket tjänade som sakristia. Absiden var femsidig och kraftigt belyst av mycket stora fönster.

På skranket stod den nuvarande altartavlan i en bredare ram och krönt av ett kraftigt kors. Genom volutformer i hörnen vid skranket betonades ytterligare helheten skrank-altartavla -kors. Vid en visitation på 1930-talet nedtogs tavlan.

Från 1953 till 1985 hängde kyrkans andra altartavla över altaret. Den föreställer korsfästelsen med Maria, Johannes och Maria Magdalena.

Gudstjänst 21 mars 1954 med biskop Anders Nygren.

På bilden syns också att de stora malmstakarna är placerade på pallar långt från altaret och att korgolvet till stor del är täckt av jutemattor.

Altaret från 1950-talet är en enkel plywoodkonstruktion med ramverk endast på sidorna. Det har måtten b 215cm, dj 65cm, h

108cm och är betsad lika bänkkvarteren. Antependierna täcker framsidan. På gavlarna hänger vita dukar.

Bredvid altaret står de två tygklädda (samma röda tyg som på altarringen) pallarna (h 75cm, b nertill 65cm, b upptill 47cm) för de stora malmstakarna. Placeringen intill altaret är olycklig m h t altarets integritet. Tygklädseln är mycket iögonenfallande. På bilden med 1800-talsaltaret står stakarna ovanpå altarbordet.

Altarrundeln är utförd efter Carlmans ritning på 1950-talet. Tygklädseln är senare omgjord.

Skranket med altartavlan som var krönt med ett stort kors. På högra bilden är tavlan nedtagen.

Predikstol

Predikstolen är ritad 1845 av Johan Adolf Hawerman för den gamla kyrkan nere i byn. Där var den placerad mitt fram i det tvåskeppiga långhuset (koret låg snett fram till höger i kyrkan). Vid branden 1858 brann predikstolen upp.

Till den nya kyrkan tillverkades 1862 en ny predikstol efter samma ritning. Den utfördes av torekovsnickaren Mattias Unér, som också

tillverkade kyrkbänkarna och skranket i koret. Predikstolen förstördes delvis vid angreppen av husbock som kulminerade på 1940-talet men vissa delar räddades, sanerades och användes i den nuvarande, som byggdes om och kompletterades av Manne Carlman 1950. Ornamenten nyskars av Jens-Axel Hansen, Båstad.

Eftersom kyrkan har valv måste predikstolen placeras i rummet som en självständig korg med fritt svävande ljudtak och utan det sammanbindande väggstycke med ett skulpterat och krans- och strålprypt kors. Predikstolen fick då sin nuvarande bjärta färgsättning i vitt, kraftigt blått samt guld.

På bilderna ovan ser man det nuvarande arrangemangets olyckliga höjdförhållanden i rummet jämfört med originalritningen. Det är ungefär samma skala på bilderna. Korgen sitter nu endast 105cm över korgolvets nivå på sitt egendomliga pelarskaft. På en bild från rivningsarbetena på 1950-talet kan man i spåren på väggen se att predikstolens korg suttit betydligt högre än i dag. Ljudtaket hänger osäkert i luften utan sitt ursprungliga fasta sammanhang med korgen.

Den nya trappbarriären passar dåligt i den nygotiska stilen.

Färglagren är tjocka och blanka. Fördelningen av guld och målning är ej som i originalet.

Enligt ursprungsritningen (och korset i sakristian) kan man förstå att den tidigare var grå med starkt glänsande guldförgyllning i kors och andra symbolen och troligen med en mattare och brunare förgyllning i ramverk och lister.

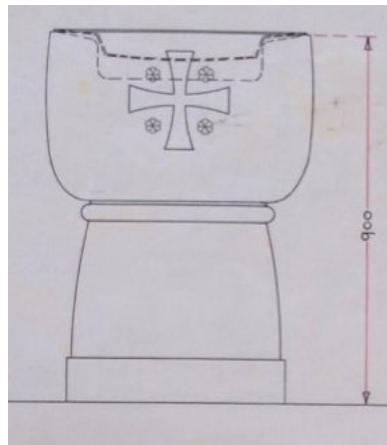
Predikstolen har en åttkantig korg. I botten satt ursprungligen, när korgen hängde på väggen, en skulpterad kotte. Den har nu ersatts med en sexpassformad pelare med rundade sockel- och kapitällister. Korgens sidor är raka och uppbyggda av ramverk, fyllningar och ornament i nygotisk stil. Huvuddelen av den ursprungliga ornamentiken verkar att finns kvar, även om många av träsniderierna är nygjorda på 1950-talet. De fyra emblemen på korgen föreställer Lagens taylor, Trons kors, Hoppets ankare och Nådens kalk. Under ljudtaket hänger Den helige Andes duva. Den nya trappan har en förenklad, trivial utformning från 1950-talet som inte passar korgens sirliga nygotiska karaktär.

Predikstolen har fått en färgsättning som inte motsvarar den vackra 1800-talsritningen och som inte lyfter fram och förklarar korgens arkitektur.

Det är en huvuduppgift att låta en skicklig konservator undersöka predikstolen för att beskriva den ursprungliga färgsättningen. Därefter kan man diskutera ett eventuellt återställande. Hur de stilmässigt avvikande trappbarriärerna skall behandlas är en senare fråga. Samma sak gäller ett eventuellt återställande av ett sammanbindande väggstycke mellan korgen och ljudtaket.

Predikstolen skulle i återställt skick innebära ett bättre sammanhang med övriga färger i kyrkorummet och med orgelfasaden. Men det är inte troligt att man kan göra något åt predikstolens olyckliga förhållande till golvet och till valvribborna. Och därmed är det kanske inte värt att göra en restaurering.

Dopfundt

Dopfunten är ritad 1913 i romansk stil av Theodor Wåhlin, domkyrkoarkitekt i Lund och tillverkad av sandsten, h 87cm. Den är utformad för att passa det vackra dopfatet av mässing från 1648. Det är icke bekant hur den äldre dopfunten (nygotiska?) såg ut.

Den tunga stensulpturen står oförmedlat på ett enkelt fernissat trägolv, en mindre bra materialkombination.

2.3.5 TILLGÄNGLIGHET FÖR FUNKTIONSHINDRADE

Kyrkan har nyligen fått en ny entré av granit med trappa och en bred ramp för rullstolsbundna vilket innebär att kyrkorummet är tillgängligt. Utgången genom sakristian (nödutgång) är dock ej framkomlig på samma sätt . Här finns såväl steg såväl upp till koret som ner till sakristian liksom smala dörröppningar.

Koret ligger två steg över långhusets nivå och utan rullstolsramper. Det finns inga speciella platser för rullstolsbundna men mittgången och gången baktill i kyrkan är breda.

Hörselslingor finns installerade. Systemet byttes ut i slutet av 1980-talet.

Kyrkan saknar toalett för besökare. Man hänvisas till församlingshuset på andra sidan Ängalagsvägen. Här finns även toalett för rörelsehindrade.

2.3.6 TEKNISKA SYSTEM

Elektricitet

Kyrkan fick ny elinstallation i samband med restaureringen 1950. Elservice, undercentraler mm finns i ett infällt skåp på långhusets västvägg. Installationerna har efterhand kompletterats. Det är fortfarande proppsäkringar och det saknas jordfelsbrytare.

Belysning

Kyrkorummets elektriska belysning består av lampetter på ytterväggarna och en strömskena i taket med dimringsbara lampor. Uttag finns för smålampor och annat på olika platser i kyrkan och på läktaren.

Bakom bänkkvarteren finns en inspicientpulpet.

Värme

Kyrkan uppvärms med direktverkande elradiatorer från 1950-talet. Det är platta radiatorer på ytterväggarna och runda skärmade under bänkarna. Det finns ett programmerbart system för höjning och sänkning av temperaturen i kyrkorummet.

4 tim innan en gudstjänst börjar temperaturen höjas från grundvärmenivå (16°). Temperaturändringen är ca 1° på 2 timmar på vintern. Max temperatur är 18,5°.

Värmesystemet är föråldrat och slitet och såväl elledningar som radiatorer måste bytas ut. Faktorer som spelar roll vid val av nytt uppvärmningssystem är önskemål om en inte för låg luftfuktighet samt kyrkans dåliga värmeisolering (höga värmekostnader, risk för kondens mm).

Vatten och avlopp

Vatten och avlopp finns endast i toaletterummet vid sakristian. Det är ej bekant var kommunens ledningar ansluter.

Ventilation

Det är en kraftig konvektion upp genom det höga tornet. Andra ventilationsanordningar saknas, förutom en frånluftsventil från toaletten i sakristian.

Ljudanläggning

Kyrkan har en förstärkningsanläggning med högtalare uppe i valven. Ljudanläggningen är levererad av Firmamentet, Helsingborg ca 1998. Bakom bänkkvarteren finns en inspicientpulpet. Det finns hörselslingor för hörselskadade.

Brandskydd och inbrottssäkerhet

Kyrkan har rökdetektorer kopplade till Securitas. Det finns rörelsedetektorer och kontrollpunkt i vapenhuset..

Åskskydd

Kyrkan har en fungerande åskledaranläggning.

Klockringning

Kyrkan har anläggning för programmering av den elektriska klockringningen.

2.3.7 INVENTARIER

För vissa föremål, där uppgifter finns i inventarier före 1858, anges att dessa funnits i Torekovs gamla kyrka nere i byn. Det utesluter inte att andra föremål utan denna anmärkning också kan ha detta ursprung.

Metallföremål

Kommunionkalk av silver med 8-kantig fot, b 15cm, h 23,5cm, 1727

Kalken förgylld inuti och på kanten utvändigt. Enligt stämpel tillverkad 1727. Även stads- och mästarstämplar.

Ingraverat på kalken står: EFTER AT TUENDE GUDS BÖRN HA FER
GIFVET 50 RIXDALER TIL ET ORNAMENT FOR TORE KOES KIRCHE SAA
HA FER PEDER MÖLLER FOR SAMME Penger LADET FORFERDIGET
DENNE KALCH OCH DISCH 1727.

Förvaras i arkiv

Kalken fanns i gamla kyrkan nere i byn.

Patén av silver, d 16cm, 1722

Patén förgylld på översidan, på brättet ett hjulkors.

Enligt stämpel tillverkad 1722. Även stads- och mästarstämplar.

Troligen från gamla kyrkan nere i byn.

Vinkanna av silver med rund fot och runt, böjt handtag, d ca 21 cm, h ca 35cm, 1771

Förgylld inuti

Vacker och mycket värdefull vinkanna med rik rokokodekor i drivet silver, tillverkad av Pehr Zethelius (1740-1810) i Lund.

Inskription: ÅR 1771 SKEPPAREN SWEN BOIJ I KARLSHAMN, MED DESS KIÄRA HUSTRU HAFVA HÄRTILL GIVIT SRMT 100, TOREKOU INVÅNARE DITO 250, KYRKIOHERDE MAG. ANDR:A BACKMAN. (Sven Ditlofsson Boye var född i Torekov 1738).

I kannans botten är ingjuten en silvermedalj med bröstbild av kronprins Gustaf,präglad 1761 och skänkt av anonym givare till kyrkan 1770 att pryda något silverkärl.

Reparerad efter skada 2007 av M Chevrell, Växjö.

Förvaras i arkiv. Kannan fanns i gamla kyrkan nere i byn.

Oblatask av silver, rund, diam 9,5cm, h 4cm, 1771

Oval oblatask av silver, förgylld inuti

Enligt uppgift tillverkad i Malmö.

Donatorernas initialer ingraverade: J V V - B J D B.

Förvaras i arkiv

Fanns troligen i gamla kyrkan nere i byn.

Ljusstake av silverplåt, 3-pipig, h 47cm, b 33cm, b fot 18cm, 1855

Fot, skaft och armar formade av tunn bockad och driven silverplåt som akantusblad och stjämlkar.

Silverstämplar bl a A5 (1855), ortsstämpel samt bokstäverna C H. Står i sakristian.

Sockenbudstyg av silver, delvis förgyllt, 1925, Kalk b 7cm, h 12,5cm, patén d 9cm, oblatask d 7cm, h 2cm, etui 11x21cm, h11cm.

Kalk av silver, invändigt förgyllt, patén av förgyllt silver och oblatask av silver. På cuppan, på patén och på asken ingraverat grekiskt kors. Silverstämplar.

Svart etui av läder, invändigt klätt med filt

Jordfästningsspade, försilvrad, b 12cm, l 37cm samt fat för sand av brons, 30x24cm, 1900-tal

Spaden har rektangulärt blad och runt skaft med kors.
Fatet av grönärgad brons har profilerade kanter och sidor.

2 st ljusstakar av försilvrad kopparlegering. h 31cm. b fot 16cm, 1800-tal.

Rikt profilerade ljusstakar av försilvrad metallegering. Troligen från 1800-talskyrkan.
Står på altaret

2 st enpipiga ljusstakar av silver, h 26cm, b fot 12cm, 1863

Stakar av drivet silver i nyrokostil. Stämplat I5 (1863) samt G T P (ev GTF).

På foten finns inskriften: MINNE TILL TOREKOVSKYRKA AF KAPTEN O.R.HÖK 1873

Står på altaret i sakristian
Silverspänne från mässhake 1773
Se Mässhake av violettblå sammet nedan!

Brudkrona av silver, b 12cm, h 5cm, 1970

Tillverkad av Olof Andersson, Båstad, 1969
Gåva av fru Svea Malmström, Torekov
Förvaras i arkiv

Dopkanna av silver, Mats Troedsson, Barkåkra, 2005

Märkt TROED samt silverstämplat
Träet i handtaget från Väderön.
Skänkt av Torekovs Arbetskrets

Bägare och patén av nysilver, b 6cm, h 8cm, d patén 6,5cm, 1992

Bägare och patén av nysilver.
Förvaras i glasmontern.

Krucifix av delvis förgyllt silver, nu monterat på ekkors, b 43cm, h 53cm, stång 161 cm, fot 31cm, 1773

Krucifixet har en rikt driven corpus av delvis förgyllt silver. Det är förfärdigat av silversmeden Johan Christoffer Jungmarker, Göteborg. Det skall ha varit fastsytt på en mässhake från 1700-talet (se nedan). Från gamla kyrkan nere i byn. Nu är det restaurerat, rengjort och monterat av silversmed Manfred Chevrell på ett kors av ek från Hallands Väderö med en stång som processionskors. Invigt 2009. På mässingskorsets nedre del är ingraverat: ÅR 1773 BLEF DETTA KRUSIFIX TILL HERRANS HUS OCH TEMPEL FÖRÅRADT AF FORSAMBLINGENS INVÅNARE I TOREKA / VÄGER 48 LOD.

Krucifix corpus av mässing, kors av trä, h 79cm, b 21cm, d 10cm, 1704

Kors av svart trä med Kristusfigur i mässing.
På korsets fot finns en inskriptionsplatta med texten: DIESES DEN GECREUZIGTEN JESU ZU EHREN EN DIETOREKO KIRCHE VERERT. JOHAN HEINRICH MÜHL. A:O 1704 D 8 SEPTEMBER.
Står på altaret.
Från gamla kyrkan nere i byn

Storklockan av malm, mått???, 1881

Storklockan av malm gjuten 1881 av K G Bergholtz i Stockholm.

På ena sidan står: ÅR 1881 / B.TH. BRORSTRÖM PROST OCH
KYRKOHERDE / R.B. PAULSSON OCH F.E. WULFF KYRKOVÄRDAR / I
TOREKOV / DENNA KLOCKA ÄR GJUTEN I STOCKHOLM / AF K.G.
BERGHOLTZ

På andra sidan: SOLI DEO GLORIA IN EXCELSIS / JAG KALLAR DIG I DAG
TILL BÄTTRING I MORGON TILL GRAFVEN

Lillklockan av malm, mått???, 1863

Lillklockan av malm gjuten 1863 av Leopold Brausewetter i Hörby.

På ena sidan står: ÅR 1863 / B.TH. BRORSTRÖM PROST OCH
KYRKOHERDE / S. ROMARE OCH L. LJUNGBERG KYRKOVÄRDAR / I
TOREKOV / DENNA KLOCKA ÄR GJUTEN AV L. BRAUSEWETTER I
HÖRBY

På andra sidan står: SOLI DEO IN EXCELSIS / JAG KALLAR DIG I DAG
TILL BÄTTRING I MORGON TILL GRAFVEN

Dopfat av mässing, diam 62cm, bräm 11cm, djup 6cm, 1648

Dopfat av mässing, praktfullt, troligen tyskt arbete med rik driven och punsad dekor i tidig barockstil. Uppåt svagt bukig spegel med en framställning av Jesu dop med Gud Fader i skyn omgiven av blomornament samt en bredare och en smalare textremsa med texten: DENNE ER MIN ELSKELIGE SON UDI HVILKEN IEG HAFVER BEHAGLIGHED. MATTH III.

WILLEM RAMSE MED SIN HUSTRU MARGRETE ANDERSDATTER
HAFVR DETTE BECKEN FOERET TILL TOREKO KIRKE ANNO 1648 DEN
16 OKTOBER.

Rak kep, uppåt ställt brätte med blomornament, fåglar samt manlig och kvinnlig figur.

Ligger på dopfunten.

Från gamla kyrkan nere i byn.

Dopskål av mässing, åttkantig, b 29cm, barock

Skålen står på tre kulfötter, botten plan, lutande kep. Brättet är dekorerat med 8 drivna rundlar mellan sidorna. Kanten med liten vulst.

På skålen är inristat med punkter: M S S, L I D (-son, -dotter).

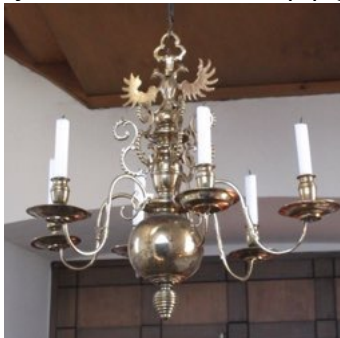
Från gamla kyrkan nere i byn.

Ljuskrona av malm, 2 kransar, b 75cm, h 65cm, 1654

Gåva av Clas Dirck
Från gamla kyrkan nere i byn.

Ljuskrona av malm, 1 rad ljusarmar och 2 rader prydnadsarmar och klockornament b 85cm, h 75cm, 1656

Gåva av skeppare Peder Larsen
Ingraverat: PEDER LARSEN SKIPPER AFF SKIFFEUD SOM KALDIS S
KATRINE HAFVER DENNE CRONE TILL GUDS ERI KIRKEN TILL BESTE
FORERET ANNO 1656.
Från gamla kyrkan nere i byn.

Ljuskrona av malm, 6-pipig, b 65cm, h 65cm, 1669

Gåva av skeppare Bure Andersson och hans besättning och
passagerare (varibland en fransk teatertrupp under ledning av
Monsieur Rosidor på väg till hovet i Köpenhamn).
Ingraverat: ANNO 1669 DEN 13 OCTOBER HAR VI OP SCHREFFNE
SKIPPER MED SCHIBSFOLCH GIFFWET DENNE LIUSCRONE TIL
THORRICKOW KIRCHE SKIPPER BURE ANDERSN STUD HHS JNS HPS
OAS OPS ATS ASS PPS. I vapenhuset. Från gamla kyrkan nere i byn.

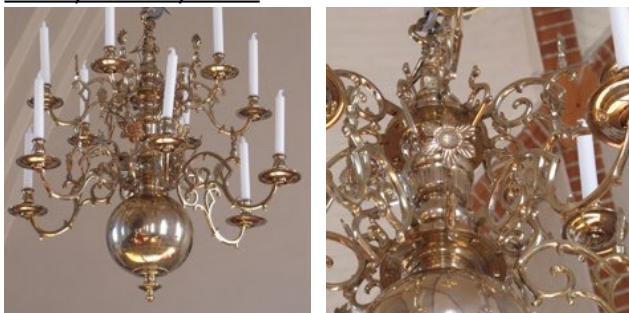
Ljuskrona av malm, 12-pipig, b 74cm, h 67cm, 1716

Gåva av Fredrich Hansson i Torekov.

Ingraverat: CARL XII (i spegelmonogram) GUD TILL WYRNAD OCH TOREKOF KYRKIA TILL PRYDNAD - HAR JAG LÅTIT GIÖRA MED INTRESSANTOR FLERA - AF ETT GOTT MINNE I GÖTEBORGS STAD INNE - THENNA LIUSE KRONA FREDRICH HANSON AF TOREKOF I SKÅNE 1 MAY A:O 1716.

Hänger vid dopfunten

Fanns i gamla kyrkan nere i byn.

Ljuskrona av malm, 2 ljusarmskransar med ljus- och prydnadsarmar, b 86cm, h86cm, 1733

Gåva av borgaren och bryggaren i Köpenhamn Påvel Christenson Lund

”ÖNSKANDES ATT HAN MÅ KRONAS MED ÄRONES KRONA I HIMLEN”

Hänger framför altaret. Hängde i gamla kyrkan nere i byn.

Ljuskrona av malm, 8-pipig, b 60cm, h 60cm, 1757

Gåva av skeppare Nils Phersson Bonde och dess K Hustru i Torekov.

TILL DETTA HERRENS TEMPEL JAG EN LJUSKRONA SKIÄNKER HWILKEN JAG LOFVAT HAR TÅ JAG I SJÖNÖD WAR OCH HERREN HIELPTE MIG THES BÖR OSZ PRISA TIG SK:R NILS PEHRSON BONDE OCK DESS

K:HUSTRU OLE BENGTSDOTTER UTI TOREKOV A:O 1757 - GUDI
ALLENA ÄHRAN.

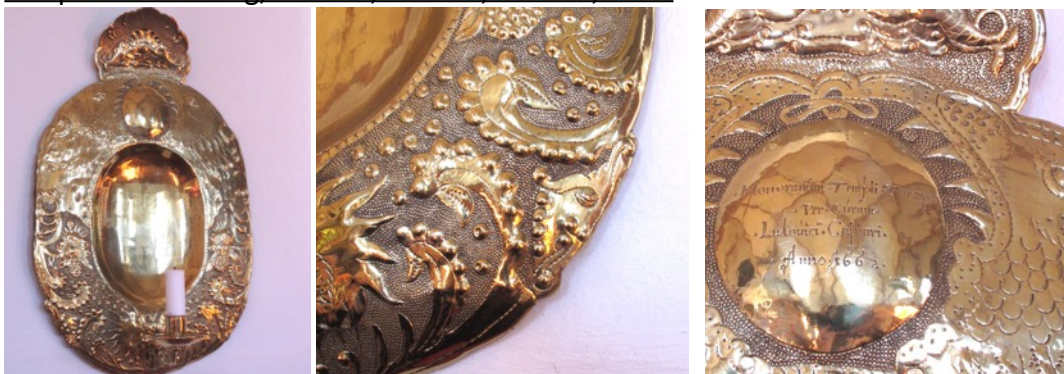
Ljuskronan kommer från gamla kyrkan nere i byn.

2 st äldre 1-pipiga ljusarmar av malm, d vägg 17cm, d mansch. 15cm,
utspr. 46cm.,

Förvaras på tornvinden

Lampett av mässing, b 43cm, h 55cm, d 21cm, 1662

Praktfull stor lampett med rik, driven dekor och inskription inom rund
kartusch: HONORARIUM TEMPLI I TOREQUA PER CURAM LUDOWICI
CASPARI A:O 1662. Ljusarmen senare.
Från gamla kyrkan nere i byn.

Lampett av mässing, 1-pipig, sköld med oval buckla, b 18cm, h 34cm 1753

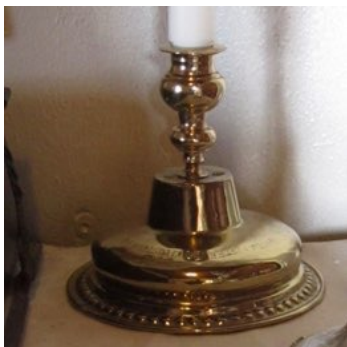
Snäckformigt krön.
Gåva av skeppare Nils Esbjörnsson Junker
med hustru 1753

Lampett av mässing, kopia av föregående, 1953

Gåva av Junkers ättling, Sven Axell

Lampett av mässing, nederländsk, 2-pipig, b 18cm, h 37cm, ca 1650

Ljusplåt av driven och punsad mässing, smyckad av ett stiliserat musselliknande ornament som påminner om en strålsol, under detta punsade ornament. Längs kanten ett refflat band som avgränsas av smala vulster. Huvudformen en stående rektangel med bågformade över- och undersidor. Nederst på plåten en utskjutande droppskiva med uppvikta kanter och två fastnitade cylindriska ljuspipor. Nederländsk typ, kanske tillverkad ca 1650 i Holland. Modeller är mycket sällsynt, förekommer från ca 1620 och några århundraden framåt.

2 st ljusstakar, fot av mässing, ljuspipa av malm, b 18cm, h 17cm, 1675

Foten har en kulstav. På foten finns inskriften: IYRGEN KYSTER FON CHRISTIAN I NOR WEGEN FERERT AN DER KIERCH 1675

Förvaras i sakristian

Fanns i gamla kyrkan nere i byn.

2 st stora ljusstakar av malm, h 38cm, d fot 36cm, d manschett 28cm 1654,

Ovanligt kraftig form, på 3 fötter i form av liggande lejon.

På den ena finns inskriften: DISSE STAGER HAFER DISSE DANNEMEN
FORERET TOREKE KERCH: NEELS CLEMENDSOEN, KIÖBENHAFN
ANNO 1654.

På den andra finns inskriften: POVL HARPENER S O S. MS, PEDER
NEELSOEN, ERICK LARSEN, LARS SWENSEN, BÖRRE KNADE, HANS
OLDENBORRE, ION GREERSEN.

Ljustakarna fanns i gamla kyrkan nere i byn.

Förvaras på pallar vid altaret.

2 st 1-pipiga ljustakar av mässing, h 29cm, b fot 19cm, b brätte 15cm
1600-tal

6-kantig fot, mellan fot och skaft 6-kantig, skålformad skiva

Siffror av mässing till psalmnummertavla, h 16cm resp 9cm, enl uppg
1750

Vackert utsirade siffror, vissa märkta N.P.G., vilket tydes Nils Petter
Graff. Graff levde 1758-1830. Han var gift med Catharina Junker.

I inventarium från 1700-talet står att vissa är märkta H.P.S. - K.T.D.
1750 (Hans Persson - Karna Torkelsdotter), andra E.I. - M.F.D. (Eric
Junker - Mätta Fridrichs dotter) samt ytterligare andra N.P.G.

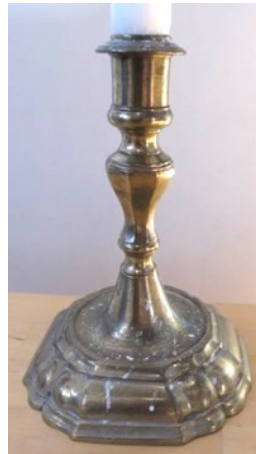
De första siffrorna har kanske donerats 1749, den senaste kanske på
1810-talet tillsammans med nya psalmnummertavlor.

Ljusstake av malm

Förvaras på tornvinden

Ljusstake av mässing, d 17cm, h 6cm

Rund fot med handtag
Förvaras i sakristian.

Ljusstake, enpipig, av malm, b 12cm, h 17cm

Förvaras i vapenhuset

Ljusstake, enpipig av malm, b 17cm, h 22cm, 1760

Inskrift: GUDI TIL ÄRA KYRKAN TIL PRYDNAD
SKIÄNKES DENNA AF
OLOF FREDRICHSON OCH FREDRICH
FREDRICHSON A 1760

2 st ljusstakar med pip och fotbeslag av mässing, fot och stake av marmor, b 7,5cm, h 23cm

Förvaras i sakristian

2 st ljusstakar av mässing, b 20cm, b skiva 11cm, h 24 cm

Barocktyp.
Står i sakristian

2st ljusstakar av koppar, h 21cm

Mycket ärg och smuts.
Gåva av Ellen och Albert Toral 1964.
Förvaras på tornvinden

2 st blomvaser av mässing, d 12cm, h 20cm, 1900-tal

För altaret, förvaras i sakristian

Oblatask av mässing, b 13cm, d 9cm, h 7cm, 1700-talsarbete

Står på 3 små kulformade fötter. Gåva av Sonja och Gunnar Tenglö, Ängelholm 1996. Har troligen tillhört Torekovs gamla kyrka.

10 st ljusbågar till fönster av järn, b 180cm, h 100cm, 1928

7-pipiga ljusbågar av svartmålat järn, på 2000-talet av Tomas Leo kompletterade med 8-uddiga mässingsstjärnor. Förvaras på läktaren. På tornvinden finns ytterligare några som använts i den tidigare korabsiden.

Ljusbärare av järn, h 90cm, b 56cm

4-pipig svartmålad smidesljusstake
Förvaras på läktaren

6 st enpipiga begravningsljusstakar av järn, h 67 cm, 1900-tal

Rund fot, spiralformad stake, svartmålat järn, står bakom predikstolen

Orgelpipa som insamlingsbössa, h 98cm,

Pipa från äldre orgelverk återrad som insamlingsbössa
Står i långhuset vid dörren till vapenhuset

Ljusbärare av järn, diam 60cm, h 122cm, nutidaLjusbössa av järn, h 85cm, nutida

Av svartmålat järn på runda fotplattor

Dopträd av järn, h 125cm, 2015

Svart konstsmide tillverkat av smeden Jörgen
Adorjan och Christian Hermansson i Västra Karup

Ljusstake för dopljus, h 45cm, nutida

Svart smide, tillverkat av Hallavara smide

Belysningsarmaturer

Lampetter i kyrkorummet, b 55cm, d 40cm, 1957

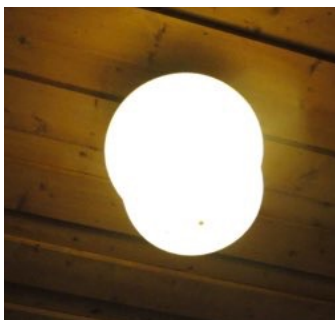
3-armade gjutna mässingslampetter, varje arm med en pipa för stearinljus, på den runda väggplattan är tre elektriska glödlampor apterade.

På väggplattan på lampett innanför dörr till vapenhuset står texten:
GÅVA TILL TOREKOV'S KYRKA 1957 AV KYRKLIGA ARBETSFÖRENINGEN

2 st lampetter av malm, b 30cm, h 30cm, 1950-tal?

Lampett av malm med el-ljus.

Taklampa i sakristia

1950-talslampa i sakristian

2 st lampetter på läktaren

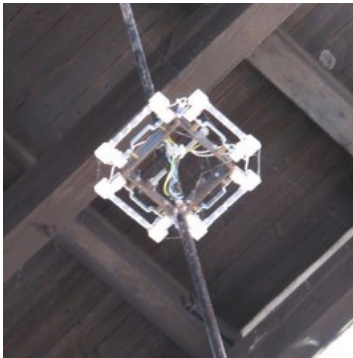

3 st glödlampor som föreställer levande ljus
Ritad av M Carlman ca 1950

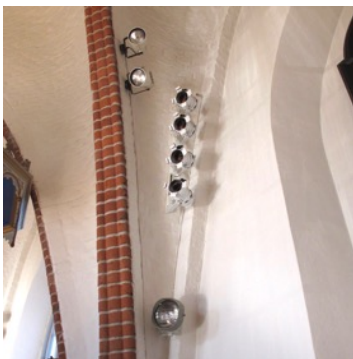
Halogen-ljus i skena uppe i långhusets valv

Modern belysning med dimringsbara små halogen-lampor monterade på en skena högt uppe vid valvhjässorna. Kan ge såväl stämningsljus som läs- och städljus i kyrkan.

Levererad av Firmamentet, Helsingborg ca 1998.

Halogenlampor i vapenhuset, 1998

Små halogenlampor monterade på hängstaget till ljuskronan i vapenhuset av Firmamentet, Helsingborg

Spotlights mot alturväggen

Skymda av valvbågarna sitter på norr- och sydväggen serier av spotlights för att belysa korväggen och altartavlan.

2 st belysningsarmatur under läktaren

Träföremål**Kvinnligt helgon utan attribut, 1200-talets senare del**

Kronan och vänstra armen avslagna, den förra ersatt med rund träskiva.

Förvaras i Lunds Universitets historiska museum, inv 18634 a.

Förebilden till kopia av helgonbild nedan.

Kvinnligt helgon av snidad ek utan attribut, 1500-talets början

Står på konsol, armarna avslagna

Förvaras i Lunds Universitets historiska museum, inv 18634 b.

Madonnaskulptur föreställande Sankta Thora, h 86cm, 2009.

Kopia av träskulptur från Torekovs gamla kyrka.

Originalen är 1200-talsskulpturen enl ovan.

Kopian är utförd av Mårten Hultenberg, Önnerup, Lund.

Gåva av Sankta Thora Gille 2009.

Förgyllt kors med törnekrans, b 40cm, h 80cm, 1860

Skulpterat träföremål efter Hawermans ritning 1845 med kors i blank förgyllning samt strålar och törnekrans i matt och brunare guld, har tidigare suttit på predikstolens skarvstycke mellan korg och ljudtak. Sedan ca 1950 altarprydnad i sakristian.

Förgyllt ramöverstycke av trä, b 245 cm, h 80cm, 1699

Vackert snidat överstycke med akantusrankor som ringlar sig kring evangelistsymbolerna ängeln, oxen och lejonet. I mitten en hjärtformad kartusch med guldtext på mörk botten: KOMMER HID I CHRISTNE, TRÄDER FREM FOR HERRENS ALTARE, KOMMER HID I BRÖDET AEDER EDER JESU LEGEME, KOMMER HID I WIN AT DRICKE CHRISTI DÜREBARE BLOD, KOMMER HID, OG TUIFLER ICKE AT GUD ER JU EDER GOD! ANNO 1699.

I inventarium 1830 står att ramöverstycket tillhört altartavlan "Nattvarden".

Carl XI:s namnskiffer, skuret i trä med två lejon, b 215cm, h 125cm, 1689

Skuret i trä, bemålat och förgyllt. Carl Xi:s monogram omgivet av sköldar och nertill de Pfalziska kungarnas vapen med i hjärtskölden Pfalz lejon samt omkring vapnen för Bayern, Jülich, Kleve och Berg (bottenfärgerna i några fall fel) Överst en kungakrona, på sidorna två heraldiska lejon och nederst ett understycke med året 1689. De flesta kyrkor i f d danska områden fick denna typ av kungavapen i slutet av 1600-talet som ett led i försvenskningsprocessen. Hänger i vapenhuset.
I inventarium för gamla kyrkan nere i byn står "1 st Caroli den 11:tes vapen med två lejon".

Trärelief med lejonfigur, b 45cm, h 23cm,

Rektangulär träplatta med ram och i relief utskuret lejon (evangelisten Markus?), fynd från tornvinden. troligen från gamla kyrkan (äldre predikstol?). Ev spår av målning och förgyllning. Hänger i sakristian.

Votivskepp av trä, l 150cm, h 100cm, 1800-tal

Tremastad fullriggare, örlogsskepp med två batteridäck. Skänktes till gamla kyrkan 1831, blev åtgånget men räddades vid branden och överfördes till nya kyrkan. Skeppet blev reparerat, målat och upptacklat och försett med vimplar och unionsfanan 1868. Senast då döptes skeppet till Sankta Thora. 1936 reparerades skrov och tackling av Peter Bruce i Torekov.
I inventarium från gamla kyrkan nere i byn omtalas " ett litet hängande skepp med liusecrona".

Fattigbössor av trä på träsockel, b ca 40cm, h 95 cm, ev 1700-tal.

Järnbeslagen, grönmålad fattigbössor med lås och myntinkast på ovansidan. Står på träsockel med ramverk och fyllningar som har utskurna, delvis bemålade figurer i relief, på framsidan en tupp, på sidorna manshuvuden. Sockeln är enligt uppgift tillverkad av Peter Bruce.

I inventarium för gamla kyrkan står "ett lås för Stocken flera än vanligt"

Kista av trä med järnbeslag, l 135cm, b 62 cm, h 70 cm, 1697

Stadig kista av trä med tunga järnbeslag, lås och bärringar. Avsedd för kyrkans arkiv. Från gamla kyrkan nere i byn. I anteckningar 1697 står "Hans Sörensen och Per Andersson, skippare, låtit beslå stora kyrkokistan med jern och tre lås därtill".

2 st psalmnummertavlor, b 62cm, h 120cm, 1816

Psalmnummertavlor av snidat trä med förgylld ram med skulpterat änglahuvud. Skänkta till kyrkan 1816 av Nils P. och Chatarina Graff. Under de gamla tavlorna hänger kvadratiska tilläggstavlor med enklare ram, skänkta av kapten Karl Lindberg. De äldre från gamla kyrkan nere i byn.

Talarstol av omålat trä, b 51cm, dj 45cm, h 116cm.

Sladdar för el och mikrofonstativ.
Har vävt predikstolskläde.

Bokställ av brunbetsat trä, b 50cm, h 127cm, 1900-tal

Ställbart bokstöd av trä, troligen tidigt 1900-tal.
Förvaras i sakristian

Kista för skeppskassa, bössa, b 50cm, dj 28cm, h 28cm.

Järnbeslagen träkista med läderskott hål för mynt och fack för olika
insamlingsändamål

Förvaras på tornvinden

I inventarium för gamla kyrkan nere i byn omtalas "en liten kista utan
lås".

Tavla för meddelanden, b 47cm, h 67cm, ca 1800

Svartmålad träpannå med ram av rundstav och
utskurna bladornament, målade grönblå.
Förvaras på tornvinden

Fragment av pannå och ram med utsnidade dekorationer, 1700-tal

Fragment av träpannå med rikt utsirad ramverk, kartusch överst och vackra blomrankor på sidorna, underst en lejonmaskarong.

Skadad och i dåligt skick. Förvaras slängd på tornvinden.

Det är ett intressant och ett fint exempel på snideri från 1700-talet.

Bör undersökas av konservator (färgrester, förgyllning etc).

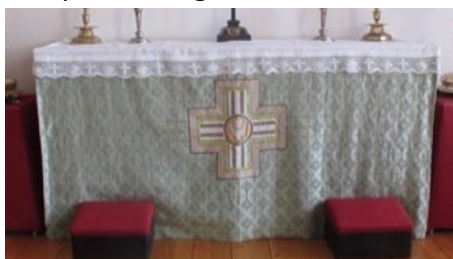
I inventarier från gamla kyrkan nere i byn omtalas trycksaker som kungabrev, kungliga resolutioner mm.. Vissa av dessa dokument inramades och uppsattes i kyrkan, t ex kopparstick över Karl XI begravning och över slaget vid Narva mm som sattes upp i ramar som tillverkades 1736.

TextilierAntependium av siden, rosa, b 215cm, h 103cm, 1931

Rosa siden, broderat. Färgen är fläckvis mycket blekt.
Hänger på altaret

Antependium av siden, blålila, b 218cm, h 101cm

Blålila siden, broderi med guldtråd, band etc, foder av linne

Antependium, grönt, b 216cm, h 108 cm, 1959

Grönt siden, broderi med guldtråd, band etc
Tillverkat av Sigrid och Helga Synnergren, Lund

Antependium, rött, b 220cm, h 102cm, 1961

Mörkrött siden, broderi med guldtråd, foder av ofärgat linne
Märkt SSKT / SBS / 1961
Gåva av Kyrkl arbetsföreningen

Antependium, vitt, b 213cm, h 101cm, 1966

Beige-vitt siden, dekorerat med guldband och broderi, foder av ofärgat linne

Märkt SSKT / 1966 /SBS

Gåva av Kyrkl arbetsföreningen

Antependium, svart linne, b 220 cm, h 102cm,

Svart linne, invävt mönster i olika färger, brunt foder.

Antependium av blålila linne, b 214cm, h104cm

På blålila linne invävt mönster i olika färger, brunt foder.

Predikstolskläde, vitt,b 41cm, h 54cm 1967

Beige-vitt siden, dekorerat med guldband och broderi

Gåva av Kyrkliga arbetsföreningen

Predikstolskläde av siden, rött,

Rött siden, broderat med guldtråd och guldband

Predikstolskläde av siden, lila

Blålila siden, broderi med guldtråd, band etc, foder ofärgat linne

Predikstolskläde, grönt, b 40cm h 54cm, 1959

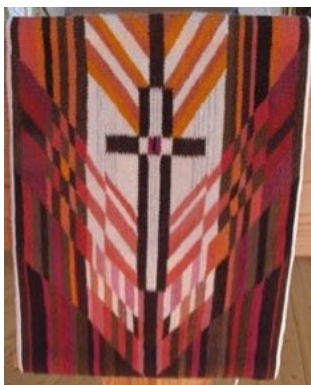
Grönt siden, broderi med guldtråd, band etc, foder av linne.
Tillverkat av Sigrid och Helga Synnergren, Lund

Predikstolskläde av svart linne, b 44cm, h 60cm

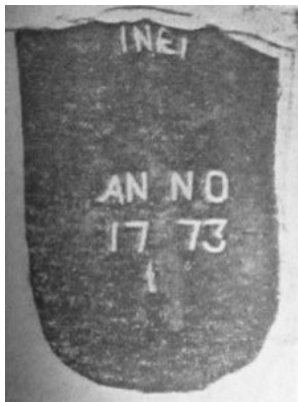
Svart linne, invävt mönster i olika färger

Predikstolskläde av blått linne, b 44cm, h 60cm

Blått linne, invävt mönster i vitt och guld,
foder brunt

Predikstolskläde, vävt mönster, b 30cm, h 40cm.

Vävd och skänkt av Ulla Wittersjö
Ylleväv i olika färger
Hänger på ambon

Mässhake av svart sammet med ornament, 1773

Mässhake i blekt sammet, sliten. På ryggsidan ett kors av silverband.
Mässhaken förvaras i Lunds Universitets Historiska Museum, inv
18634 . **Finns det ytterligare en mässhake? Dat 1657 i invent 1953!**
På ryggens kors har suttit det krucifix som nu sitter på ett
processionskors och vid halsen ett knäppe av silver.
Silverknäppet sitter på en modern mässhake (se nedan).
I inventarium från 1700-talet står "svart mässhake med silvergäloner,
skänkt av församlingen år 1772" och i inventarium från 1830
"Mässhaken med gediget silfverkors".

Mässhake av röd sammet, b 70cm, h 100cm, gammal, 1860?

Mässhake av röd sammet med guldapplikationer, foder av rött siden

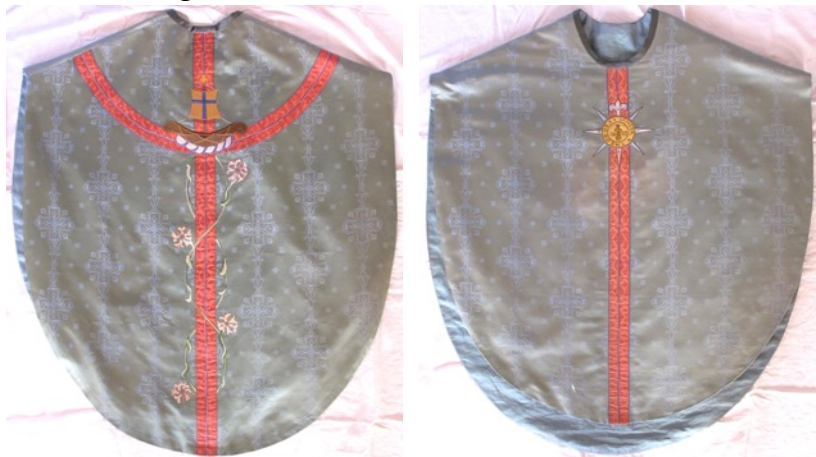
Mässhake av beige-vitt siden, b 105cm, h 123cm, 1947

Mässhake av beige-vitt siden med broderier, foder av aprikosfärgat linne. Kristusmonogram och skepp.

Märkt: E P LICIAM / GÅVA TILL TOREKOVSKYRKA ÅR 1947 AV
SYSKONEN HAMMARGREN OCH TOREKOVSKYRKLIGA
ATBETSFÖRENING

Mässhake av grönt siden, B 100cm, h 117cm, 1953

Mässhake av grönt siden med broderier, på framsidan kors, fartyg och kaprifolslinga, på baksidan Sankta Theodora.

Märkt: LIBRARIA, KOMP M G, 1953 / TILL TOREKOV'S KYRKA / FRÅN / ESTER o CARL-ERIC ARKEL / AGNETA o GÖSTA GRÖNVALL / VALBORG HELLNER / SVENBORG o GUSTAV ROMARE / GERD o GOTTFRID STÅLFELT / ELLEN o HERVID VALLIN / SONJA o ERIK VALLIN / THYRA O STEN VALLIN / VÄDERÖKLUBBEN GENOM STURE WESTERBERG / TILL / KYRKANS ÅTERINVIGNING DEN 22 NOV. 1953

Mässhake av violett sammet, b 100cm, h 125cm, 1962

Mässhake av violett sammet med silverapplikationer, foder ljusviolett siden.

Silverknäppe från 1773 fastsytt vid halsen. Spännet är av delvis förgyllt silver och har rikt konturerade hälften i hög relief och ciselerade med mönster av voluter, bladornament och rocailler, högra hälften rosenkvist som centralt motiv, vänstra med ymnighetshorn med blommor.

Märkt: DANSK PARAMENTHANDEL

Påsydd silverplatta med texten: KOPIA AV TOREKOV'S KYRKAS MÄSSHAKA 1773 / TYGET VAR SVART. OVANFÖR KRUCIFIXET STOD ATT LÄSA, / I SILVERBÅRD "INRI" OCH UNDER "ANNO 1773" / MÄSSHAKEN SAMMANHÖLLS AV TVÅ SILVERHAKAR / VILKA NU FÖRVARAS I KYRKAN / GÅVA AV SLÄKTFÖRENINGEN JUNKER 1962 / DESIGN: ELON ARENHILL silverstämplar STERLING

Stämplar på båda hälfterna avseende Johan Christoffer Jungmarcker, Göteborg, 1773.

Var monterat på den svarta mässhaken från 1773.

Fanns i gamla kyrkan nere i byn.

Mässhake av beige linne, b 117 cm, h 123 cm, 1975

Mässhake av linne med broderier i rött, sidenfoder
Märkt: PRO ECCLESIA / R H 1975

4 st stolor av siden, (nr 2,3,4,6 på bilden), 3 st stolor av linne

från vänster: svart linne med vävt mönster, foder linne
vitt linne med rött broderi, sidenfoder
vit sidenbrokad med guldbroderi, sidenfoder
blålila sidenbrokad med guldbroderi, sidenfoder
blått linne med vävda kors
rött siden med broderi i guld mm, sidenfoder
grönt siden med broderi i guld mm

2 st dopklänningar, 1970Kollekthåv av svart sammet, 1731 var? ???förkommit???

Fodrad med skinn, brätte av mässing, träskaft.

Påskrift: Wilhelm Gyllenskepp Anno 1731 den 1 jan".

Från gamla kyrkan nere i byn.

Kollekthåv av rött siden,diam 17cm, djup 20cm, skaft 160cm,1950-tal

Rött siden med applikationer

Skinnfodrad, kopparbeslag med bjällra och svarvat svart träskaft

Sliten, förvaras i skrudskåpet

2 st kollekthåvar av beige linne, , diam 15cm, djup 20cm, skaft 190cm,

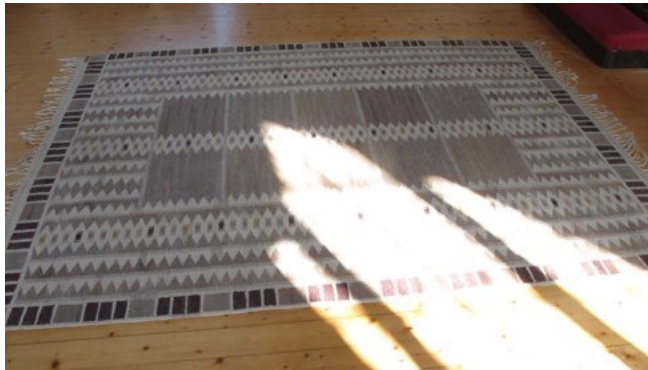
Beige grovt linne med broderi

Skinnfodrad, mässingsbeslag, svarvat skaft

Förvaras i sakristian

Altarmatta, b 150cm, l 230cm, komp1953

Mattan vid altaret "Parken" av Barbro Nilson, MMF AB, komponerad 1943.
Gåva 1987 av fru Lilly Karlberg, Halmstad

Kormatta, b 180cm, l 254cm, komp 1948

Mattan i koret "Salerno" av Barbro Nilsson, MMF AB, komponerad 1948.
Gåva av fru Lilly Karlberg, Halmstad, uppvuxen i Torekov.

Kalkduk av siden, broderad, b 55cm, 1831

Duk av ljusbeige siden med sidenfoder. Sidenet är mycket sprött och delvis sönder.

Utsökt fint broderi, blommor och rankor i olika färger, i mitten en uppsats med kors, ankare, hjärta, bibel och rankor på en kulle.

Duken är signerad B.G. Kock, 1831. Duken är en klenod.

Den ligger i dag hoprullad i en trälåda i skrudskåpet. Bör konserveras och förvaras liggande i egen låda.

Från gamla kyrkan nere i byn (se nedan betr kalkduk 1718).

Kalkduk av siden, broderad, 54cm x 54cm, 1947

Kalkduken är en kopia av ovanstående duk. Den är märkt MSS LID

Kalkduk av beige siden, 44cm x 47cm, 1718

Duk av ljusbeige siden med sidenfoder. Sidenet är mycket sprött och delvis sönder. Det har en brännskada i ett hörn.

Utsökt fint broderi med blomrankor i hörnen och i mitten ett monogram med bladrankor och krona. Det står: J C M B / Anno 1718.

Duken (300 år gammal!) är en klenod. Den ligger i dag hoprullad i en trälåda i skrudskåpet. Bör konserveras och förvaras liggande i egen låda.

I inventarium från 1700-talet finns dels "1 silkesticket Näthelluks Kalkekläde", dels "1 litet kläde med blommor sytt att hafva ofver Socknebudhs Kalken".

Altarduk av ylle med bård, 1800-tal

Duk av svart ylletyg med vävd mönstrad brun bård.

Linneduk, ca 275x400cm, nutida

Duk av 100% naturvitt linne. Tuskaft.

Tillverkad av Väwaren, Båstad.

Förvaras i skåp för antependier, används som kisttäcke.

Övriga föremål

Altartavla, oljemålning på duk, träram, b ca 100cm, h ca 150CM, 1697

Anthonis van Dyck

Senbarock målning av okänd mästare, föreställande en korsfästelsescen med Maria, Johannes och Maria Magdalena. Vid korsets fot en kartusch med inskriften: GUD TIL ERE OCH KIRCKEN TIL SIER. OLE HNDSSEN, TORECHO. ANNO 1697. (Vanligt motiv, jmf ovan färger m Anthonis van Dyck (1599-1641)). Målningen är troligen bättrad och påmålad flera gånger. Användes som altartavla en period efter ombyggnaden på 1950-talet. Tavlan finns upptagen i inventarium 1830.

Altartavla, oljemålning på duk, träram, b 210cm, h 155cm, sent 1600-tal

Målningen föreställer Nattvarden eller Kristus bjuder brödet åt Judas. Den är av en okänd mästare, troligen italiensk senbarock. Den restaurerades tämligen hårdhänt kring sekelskiftet 1900 samt konserverades 1953 och rengjordes och konserverades ånyo ca 2010. Den skall ha fungerat som altartavla i gamla kyrkan (finns beskriven av Brunius) och var placerad ovanpå skranket till absiden i den nya kyrkan från 1860. Den nedtogs dock efter en visitation på 1930-talet. Vid invigningen efter ombyggnaderna på 1950-talet användes dock tavlan med korsfästelsescenen som altartavla. Tavlan finns upptagen i inventarium på 1700-talet.

Oljemålning "Torekov brinner", b 210cm, h 92cm, efter 1737

Målningen är av okänd mästare och föreställer branden i Torekov 1737. Den är naivt gjord och delvis missvisande.

Tavlan skänktes av skeppare Erich Junker och hans hustru till ÅMINNELSE, HURUSOM THEN ALSMÄCKTIGE GUDEN BEVARADE THENNE KYRCKA MED MITT HUS OCH FLERA FRÅN THEN STORA VÅD-ELD SOM SIG UTDROG HÄR I TORECKOV DEN 22 DECEMBER 1737.

Tavlan konserverad 2009. Tavlan upptagen i inventarium för gamla kyrkan nere i byn från 1700-talet.

Fragment av målningar i ram, b 90cm, h 73cm,

Nuvarande inramning resp äldre arrangemang.

Två fragment av äldre målningar, kanske från gamla kyrkan, sammanfogade i en ram och upphängda i koret. Naivt måleri som är hårt restaurerat, den vänstra har beskuren. Målningarna monterade i guldrum Den ena föreställer Kristus med ett barn, den andra Kristus med en annan man som besöker en sittande man i trasiga kläder (Matt. 18:1-7 resp Luk. 4:18). Okänd provinziens. Inköpta på auktion i Slättaröd på 1930-talet, enligt uppgift från läktarbröstning i Torekovs gamla kyrka.

Oljemålning i svart träram, med ram b 100cm, h 100cm, 1700-tal

Oljemålning på pannå, naiv, grov målning troligen från början av 1700-talet, okänd mästare. Svart träram med förgylld list.
Donerad 1966 av Oscar Reinholtz dödsbo, uppsatt 1982 efter renovering.

Linoleumtryck av Per Siegård, b 18cm, h 24cm, 1930

I sakristian

Akvarell, b 28cm, h 40cm, av N Lundblad,

I sakristian

Intarsia, b 48cm, h 35cm

Jultavla, träintarsia, av Rolf Lehmann

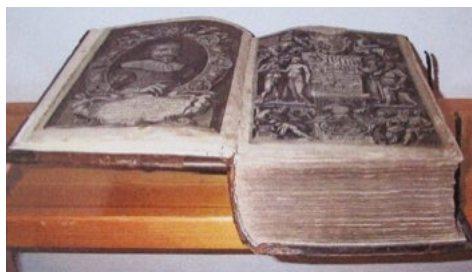
Flygel, b 150cm, d 140cm, h 100cm,

Brun flygel av märket John Brinsmead & sons London

Skänkt till kyrkan 1999 av Elsa Kastman.

Renoverad ca 1999 av Teuco Levin, Mellbystrand.

Christian IV:s bibel

Praktfullt folioband, förvaras på altaret i sakristian

På ytterpärmerna står "foreret till Thoreko Kirke af Skipper Pofvel Knudsön Baastad Anno 1675. Från gamla kyrkan nere i byn.

Carl XII:s bibel

Tryckt 1703, sliten

I sakristian, från gamla kyrkan nere i byn.

Andaktsbok inkapslad i bly, 16 x 22cm, 1858

Andaktsbok från gamla kyrkan. Är inkapslad i bly som vid eldsvådan 1858 droppade ner från takläggningen. Förvaras i glasmonter.

Gravsten, b 80cm, l 135cm

Gravstenen fanns i gamla kyrkan nere i byn. Står under läktaren

Gravsten, b 75cm, l 140cm, ca 1840

Gravsten av sandsten med blommor av marmor i hörnen.

Förgylld inhuggen text: CONTROLLEUREN / CHRISTOFFER BARFOTH / FÖDD I HALMSTAD / D 27 SEPTEMBER 1769 / DÖD I TOREKOV / D 22 OKTOBER 1839 / - / OMTÄNKSAM VÄLGÖRENHET / BLEF GRUNDSTENEN TILL / HANS VARAKTIGA MINNESVÅRD / I TACKSAMMA HJERTAN

Chr. Barfoth testamenterade 1839 6000 Rdl Banco till ny predikstol och orgel i den gamla kyrkan. Det var inledningen till alla diskussioner om ändringar och till att Brunius inkallades.

Gravsten som legat på golvet i vapenhuset, b 110cm, h 180cm, 1670-tal

Gravstenen av sandsten utan ornering över Ebbe Pedersen Barenfod, död 1674 och hans hustru Margarete Andersdater, död 1654.

Gravstenen fanns i gamla kyrkan nere i byn.

Den är nu inmurad i vapenhusets östra vägg, framför står ett skrivställ för vykort och broschyrer.

2 st ljusstakar av marmor, h ca 50cm, 1800-tal?

Ståtliga vita marmorljusstakar cirkulär pelare och kraftig, profilerad fot och utsirad ljusmanschett på rikt profilerat krön.

Troligen avsedda för ett altare. Vissa skador. Förvaras oordnat på tornvinden. Bör tagas om hand av stenkonservator.

Kalk och patén av lergods

Nordafrikanskt arbete

Skänkt av Göran Roosman

2.4 KYRKANS BYGGNADS- OCH REPARATIONSHISTORIA

Den gamla kyrkan nere i byn (utsnitt av målning ca 1850)

Torekovs nuvarande kyrkan byggdes 1860-1863 och en stor ombyggnad genomfördes 1950. Den äldre kyrkan nere i byn förstördes vid en eldsvåda 1858.

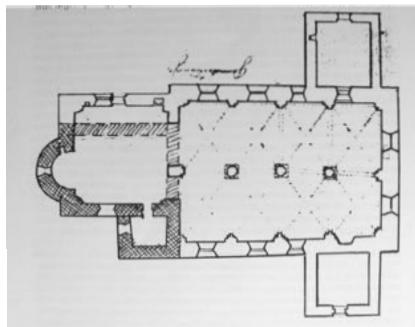
Den äldre kyrkan har en lång byggnadshistoria från tidig medeltid. Kyrkans utseende är känt bl a genom att grundmurarna återfanns vid utgrävningar på 1940-talet samt genom en uppmätning och en beskrivning av C G Brunius 1842.

Brunius skriver bl a:”Denna kyrka består af ett tvåquadratisk skepp och enquadratisk kor med rundel. Skeppet har en rundbågig ingång med dörrfält å södra och en sådan å norra sidan, samt utanför den förra ett vapenhus och utanför det senare ett större fyrkantigt torn.

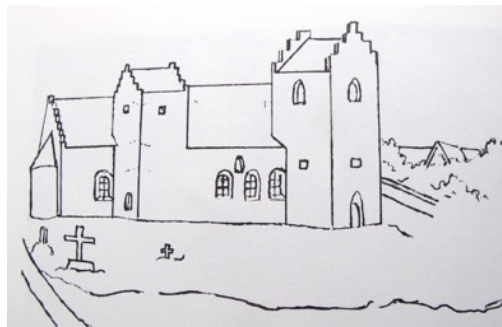
Skeppet som ursprungligen haft små rundbågiga fönsteröppningar med stora smygar och höga bröstningar har i stället för basiliketak fått åtta korsvalf, som hvila på tresprångiga hörn- och sidopilastrar samt fyra åttkantiga mittpelare. Koret, som blivit betydligt utvidgat å södra sidan och därå fått en dörröppning, har å norra ett mindre, fyrkantigt torn och betäckes med ett stort korshvalv. Det större tornet består af tre afdelningar med bjelklager och en spetsbågig ljudöppning å hvarje sida samt rösten åt söder och norr; det mindre är något lägre och har nederst en afdelning med korshvalf, överst små ljusöppningar samt rösten åt väster och öster. Kyrkans ursprungliga omgifningsmurar äro uppförda af dels tuktrad, dels huggen grå- och sandsten, vapenhuset och tornet af råsten, korshvalfven samt pelarne och pilastrarne af tegelsten.”

I ett privilegiebrev från 1344 omtalas att det sedan länge funnits ett kapell helgat åt Sankta Tora i Torekov.

Kyrkan var ursprungligen byggd av gråsten och uppförd i etapper.

Plan (norr nedåt)

Kyrkan från nordost

Äldsta delen var ett avlångt rektangulärt kor med absid och med normal storlek för tiden. Långhuset har en mycket stor bredd, ca 12 meter. Det är 3m bredare än landskyrkor på 1100-talet och mycket ovanligt. Uppenbarligen är såväl koret som långhuset uppförda kring år 1200 (en romansk portal, kanske i huggen sandsten på vardera syd- och nordsidan, små romanska fönster tyder på detta). Man har vid grävningar inte funnit grundmurar eller andra rester av ett smalare långhus. Till kyrkan har senare på norra sidan om koret fogats en sakristia med en tornpåbyggnad, troligen för klockor.

Sakristian kan enligt vissa uppgifter vara den s k "Frennekojan". I ett inventarium från 1830 står dock att "det finnes bak Altaret en hell, som bär namn av Frenne Kojan och här förvaras S:ta Thoras bild, som är 1 1/2 fot hög". Detta tyder på att absiden är "Frennekojan", vilket ju också stämmer med traditionen att ett kapell uppfördes åt S:a Thora.

Långhuset, ursprungligen med öppen trätakstol eller brädtak fick senare(1400-talet?) valv av tegel. Koret breddades åt söder och fick ett stort kryssvalv. Senare uppfördes ett nytt torn för klockor i nordväst och ett vapenhus i sydväst.

Långhusets mycket stora bredd ställer frågan hur man klarat taklaget med en träkonstruktion. På Brunii ritning finns takstolar med ca 1 m mellanrum som förutom på väggarna vilar på en längsgående bärlina buren av tegelpelarna mitt i långhuset. Kanske hade långhuset ursprungligen en rad träpelare mitt i rummet.

Tvåskeppiga kyrkorum finns egentligen bara på Gotland men byggnadssättet fick en viss spridning längs kusterna i östra delen av det medeltida Danmark (Bornholm, Själland, Skåne). Det skulle kunna vara en förklaring till det breda kyrkorummet. Och som i så fall kunde berätta om Torekovs kontaktnät över havet.

Bredare långhus finns också i städernas kyrkor som generellt är större än landskyrkorna. De är då mest treskeppiga men några tvåskeppiga finns, t ex S:t Nicolaikyrkan i Simrishamn, som i mått och indelning är mycket lik Torekovs kyrka. Den grundades i ett samhälle som var på väg att få stadsrättigheter och som hade gjort sig förmögen på skeppsfart och sillfiske. Ett tecken på att Torekov redan då var något mer än bara ett fiskeläge?

Att det nya västra tornet placerades norr om kyrkan kan kanske förklaras av att det ovanliga långhuset hade två stora fönster i väster. Kyrkan var vitputsad med trappstegsgavlar och med blytäckta tak.

Enligt uppgifter var kyrkan rikt utsmyckad med glasmålningar, helgonbilder och altarskåp. Många av dessa beskrevs på 1840-talet som utmärkta arbeten men i mycket dåligt skick.

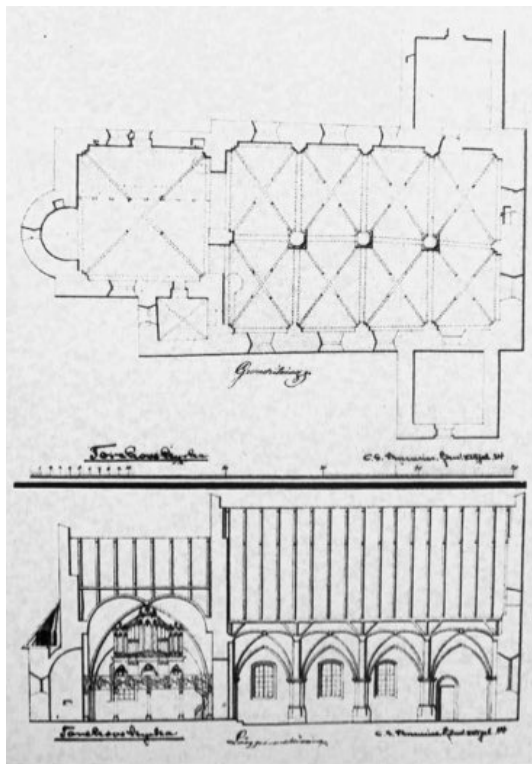
På 1600-talet förnyades kyrkans inredning bl a med ny predikstol, dopfont, malmstakar, tornklocka, mässshake.

Altartavlan med en nattvardsscen förvärvades 1699. Den hänger nu i den nya kyrkan.

En orgel skänktes till kyrkan 1709. Denna ersattes 1849 med en ny som senare flyttades och sattes upp i den nya kyrkan. Predikstolen från 1600-talet ersattes också 1849 men en ny som dock förstördes vid den stora branden.

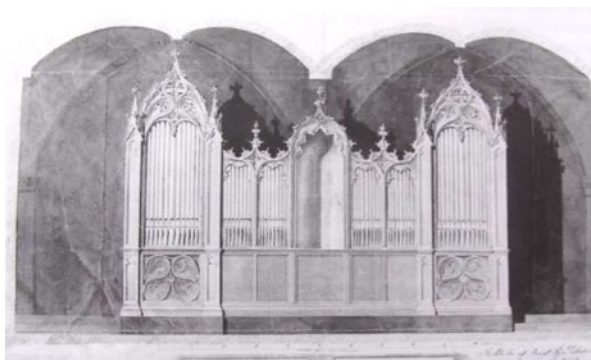
1737 var det eldsvåda i Torekov varvid kyrkan fick en del skador. Denna brand är skildrad på en målning som hänger i nya kyrkan.

Den stora eldsvåda som förstörde den gamla kyrkan inträffade 1858. Då förstördes eller skingrades mycket av inventarierna, men en hel del föremål kunde räddas, bl a de två kvinnliga helgonfigurer som nu finns på Historiska Museet i Lund. Altartavlor, ljuskronor, orgeln m.fl inventarier flyttades till den nya kyrkan.

Redan före branden hade det funnits planer på förändra och utvidga kyrkan. Omkr 1840 diskuterades t ex att ta bort pelarna och göra ett innertak av trä. Man vände sig till C B Brunius i Lund (professor i grekiska men mest känd som medeltidsexpert och kyrkoarkitekt). Brunius förslag 1842 visade en mycket hög uppfattning om kyrkans värde. Han avrådde bestämt från en ombyggnad men föreslog en ny orgel på en läktare i koret samt en ny predikstol i gotisk stil i stället för den befintliga i barockstil. Församlingen accepterade Brunii förslag men orgeln placerades i väster.

Orgelfasad och predikstol ritades av Johan Adolf Hawerman (1812-85), professor i arkitektur vid Konstakademin och från 1848 arkitekt vid Överintendentsämbetet. Han är mest känd för domkyrkan i Härnösand, invigd 1846. Hawermans förslag är från 1845 (slutliga ritningar från 1846).

Orgeln 1845.

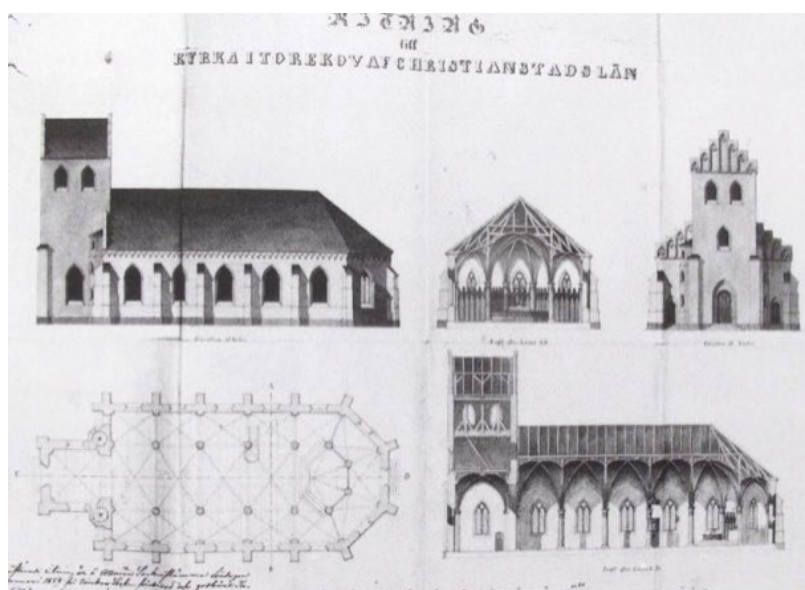
Beträffande predikstolen se bild i kap 2.3.4

Predikstolen och orgelfasaden tillverkades av orgelbyggaren Söderling i Göteborg och uppsattes 1847.

Efter den stora branden var kyrkobyggnaden mycket förstörd, valven hade störtat in men murarna stod i huvudsak kvar. Det hade kanske gått att återuppbygga kyrkan men man bestämde sig i stället att bygga en ny och valde en plats öster om byn, där infartsvägarna till Torekov möts. Här låg tidigare en kvarn som fick flyttas till annan plats.

Församlingen vände sig till byggmästare J Hallberg i Ängelholm för att få ett ritningsförslag till nya kyrkan. Hallbergs förslag godkändes 1859 och skickades vidare till Kongl Maj:t och Överintendentämbetet.

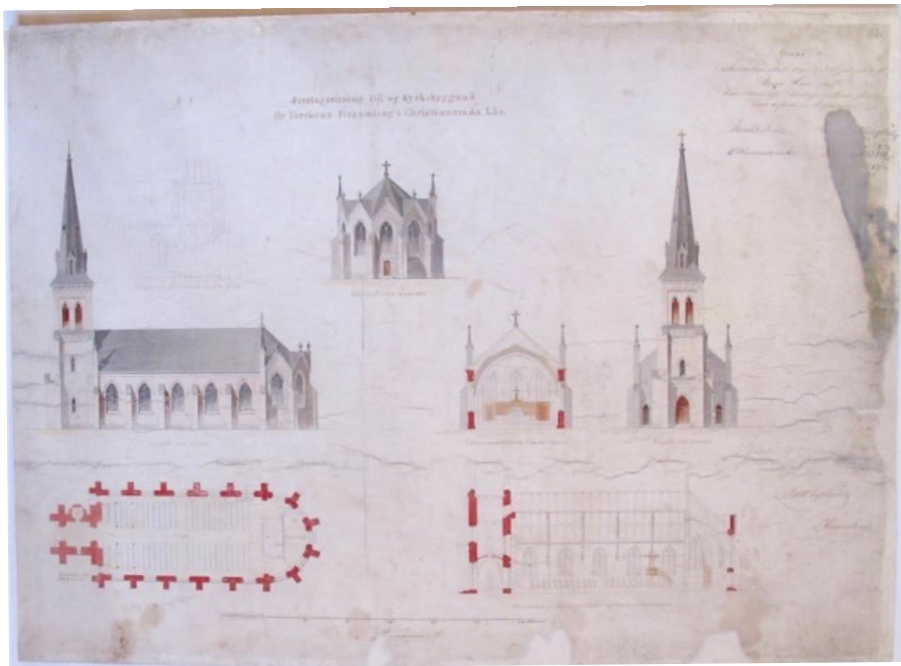
Ritningen visar en treskeppig kyrka med spetsbågiga valv och tresidigt kor. Den är vitputsad och har strävpelare, torn och gavlar med trappstegsform i skånsk nygotisk stil. Det upphöjda altaret med ett stort kors som altarprydnad står framför en skärmvägg som avdelar sakristian. Kyrkan hade plats för 600 sittande besökare.

Förslag till ny kyrka i Torekov J Hallberg 1859

I sitt yttrande över förslaget anförde biskopen Thomander i Lund att kyrkan var för stor och för dyr för den lilla församlingen, att uppdelningen med en treskeppig kyrka gjorde det svårt att höra predikan och att kyrktornet såsom sjömärke var för likt kyrkan i Hov.

Överintendentsämbetet underkände förslaget och J A Hawerman som ju tidigare ritat predikstolen och orgeln till gamla kyrkan åtog sig att göra en ny ritning som skulle ta hänsyn till de framförda synpunkterna.

Förslag till ny kyrka i Torekov, J A Hawerman 1860

Kyrkan gjordes enskeppig för 348 personer och fick trätak över långhuset. Den blev "efter nyengelskt mönster", d v s i en nygotisk kontinental stil med utvändigt oputsade tegelmurar, små spiror på de västra och östra strävpelarna och en krans av spetsgavlar runt det femsidiga koret. En hög tornspira gjorde det lätt att skilja från tornet i Hov.

Vid uppförandet följde man Hawermans ritning i detalj. Kyrkan uppfördes med gult fasadtegel från Helsingborg. Taket och spiran kläddes med svartmålad plåt.

I interiören utfördes innertaket i långhuset med valmade panelplan på träbågar mellan fönstren. Sakristian avdelades bakom en plankvägg av mörkt trä i koret.

På detta skrank anbringades en bred träram med den gamla altartavlan Nattvarden. Tavlan kröntes med ett stort kors och på sidorna vid planket fanns kraftiga voluter som höll ramen. Skranket med tavlan och korset bildade en kraftfull altarvägg som stod fritt i

det flödande dagsljuset. Efter en biskopsvisitation 1935 togs tavlan av okänd anledning ner. Endast korset stod kvar på skranket.

På norra sidan uppsattes en predikstol som var lik den som Hawerman ritat 1845.

Vykort från tidigt 1930-tal

Vykort efter 1935

Bänkarna formade fyra kvarter. Dessa och annan träinredning var målade med mörk ekådring.

Vid branden hade man lyckats rädda orgeln. Orgelfasaden modifierades av Hawerman (var tidigare låg på mitten för att passa den tvåskeppiga gamla kyrkan), byggdes om av orgelbyggare J O Lundahl och sattes upp på västläktaren. Orgeln reparerades 1895 men blev aldrig i fullgott skick. Vid visitation 1913 kom det anmärkningar på orgelns kvalitet.

De gamla kyrkklockorna hade helt förstörts vid branden, varför två nya beställdes från klockgjutare L R Brausewetter i Hörby. Han levererade den lilla klockan 1863. Den större gjöts 1881 av K G Bergholtz i Stockholm.

Förutom orgeln hade bland annat också malmkronor, lampetter och ljusplåtar, nummertavlor, votivskepp, altartavla och tavla över branden 1737 räddats. Dessa föremål uppsattes i den nya kyrkan.

Den nya kyrkan invigdes 20 december 1863.

Vid en visitation 1867 befanns den nya kyrkan vara "särdeles prydlig och väl underhållen" men man påtalade brister med läckande fönster i koret. Kyrkan hade nygotiska fönster i järnramar.

Det var också tidigt problem med läckage i yttertaket vid regn och blåst. Redan 1875 byttes takbeläggningen till kopparplåt.

1913 upprepas klagomålen om läckande fönster.

Problemen med inträngande fukt ledde till värre skador. På 1910-talet började man märka spår av skadedjur och 1920 konstaterades att det var husbock i takstolar och tornspira. Flera fruktlösa försök gjordes att sanera och byta virke, bland annat 1931. Efterhand blev det klart att skadorna av angreppen var mycket allvarliga och kyrkan fick stängas 1947 på grund av rasrisk.

På 1930-talet diskuterades en uppsnyggning av främst den gamla slitna inredningen. 1936 gjorde arkitekten Ragnar Hjort (1887-1971) vid Kgl Byggnadsstyrelsen ett förslag till restaurering.

Han föreslog att det mesta av inredningens mörka ekådring skulle målas över i ljus färg, att skärmväggen till sakristian skulle sänkas och altaranordningen skulle göras mer proportionerlig genom en arkitektonisk inramning. Bänkarna borde göras glesare och bekvämare och målas ljusgrå utanpå och röda inuti. Kaminen borde bytas mot en modern värmeledning. Hjorts förslag fullföljdes inte eftersom man började inse att 1800-talskyrkan i skulle gå att rädda.

Kyrkans arkitektur hade också fått dåligt rykte. Den allmänna meningen i byn var att den var ful och anskrämlig. Kanske bidrog detta till att man tog problemen med husbock som förevändning att göra en radikal förändring av kyrkans arkitektur.

Uppdraget att upprätta förslag till restaurering av kyrkan gick 1947 till länsarkitekt Manne Carlman (1900-1988) vid länsarkitektkontoret i Halmstad. Han var sommarboende i Torekov. Han sysslade mest med planärenden och har ritat ganska få byggnader. Torekov och Hov är de enda kyrkor han arbetat med.

Carlman lämnade ett förslag 1947. Samtidigt kom förslag till en större ombyggnad av orgeln, upprättat av musikediktör Carl Rosenquist. Carlman utredde alternativen rivning/nybygge och restaurering. Efter långa diskussioner i kyrkoråd och kyrkostämma enades man om att använda kyrkans murverk men avlägsna allt angripet trävirke i tak och torn och där göra mer beständiga konstruktioner.

Kyrkostämman återremitterade det första förslaget med begäran att kyrkorådet skulle infordra även ett förslag till nybyggnad i gammal

skånsk stil och i storlek i förhållande till behovet. Vid nästa sammanträde ändrade man sig dock och bestämde sig för ombyggnadslösningen och Carlman fick i uppdrag att upprätta alla ritningar och beskrivningar. Ett halvår senare beslöt man återigen att också utreda om det skulle gå att bygga en ny kyrka på gamla platsen nere i byn. Kungliga byggnadsstyrelsen vägrade dock att godkänna detta förslag och därmed enades man till sist om att starta ombyggnaden.

Carlman lämnade ett slutligt restaureringsförslag 1950.

Den ombyggda kyrkan skulle omformas "i gammal skånsk stil". Särskilt önskade man ett mycket högt och pregnant torn med trappgavlar.

Eftersom församlingen inte var så stor beslöt man att minska kyrkan genom att riva det femkantiga koret med sakristian och i stället bygga en ny sakristia på norra sidan. Kyrkan skulle rymma 200 personer.

Carlmans arbetsritningar förelåg 1951 och rivningen av spira, takstolar och i princip allt övrigt trä började. Endast predikstolen och vissa inredningsföremål kunde sparas. Entreprenör var Höjmans byggnadsbolag i Båstad.

Långhuset mot väster under rivningen av allt trä på 1950-talet

Ritningar och arbetsbeskrivningar för återuppbyggnaden finns bevarade. I sammandrag anges följande arbeten:

Rivningsarbeten: Tornspiran och tegelväggar ner till strävpelarnas överkant, bjälklag i tornet, klockbocken, trävägg och trappor i vapenhus och torn, ytter- och innertak över långhus och kor, golv, grundmurar och väggar i koret, fialer och rosettkors, läktare, innertrappor och väggar, altarring, altare, skärmväggen och det upphöjda golvet, alla bänkar och golven under dessa, kaminen och kakelplattor i fönsterbänkar, fönster, luckor och dörrar, predikstolen med tak.

Schaktning, dränering och återfyllnad för sakristian, ny gavelmur och plintar till läktaren.

Betongarbeten: Nya grundmurar vid sakristia och korvägg och plintar vid läktare samt bottenplattor i sakristia och kor samt under bänkkvarter.

Stenhuggeriarbeten: Entrétrappor, socklar, omläggning av kalkstensgolv, nya fönsterbänkar. Man hade planerat nytt kalkstensgolv i koret men detta blev ej utfört (enkel brädgolv i stället).

Asfalt- och isoleringsarbeten utfördes omsorgsfullt för att inte riskera nya angrepp av skadeinsekter.

Murnings- och putsningsarbeten: Alla nya väggar, påbyggnad av strävpelare, påbyggnaden av tornet samt de nya valven med pilastrar och ribbor. Murningen utfördes delvis med återanvänt tegel och med kalkbruk. Ytterväggar slammades med hydrauliskt kalkbruk och valven med kalkbruk medan innerväggarna i kyrkrummet fick behålla sin putsade yta. Avfärgningen av murar utfördes med kalkfärg.

Timmermansarbeten: Nya takstolar över långhus, torn och sakristia samt yttertakpanel och läkt för enkupigt, falsat taktegel, nya bjälklag i tornet, ny klockbock samt trägolv i tornvåningar, sakristia, kor och bänkkvarter, innertak i sakristia samt läktare med pelare, balkar, golv och innertak.

Snickeriarbeten: Nya portar av ek, dörrar av furu samt luckor och fönster, foder, lister etc, trappa i vapenhuset, Vidare utfördes altare, altarring och nya bänkkvarter. Den gamla predikstolen lagades och kompletterades samt ställdes på golvet ett stycke från norra väggen. Man satte upp sparade inredningsföremål som nummertavlor, votivskepp, malmkronor, tavlor o s v.

Målningsarbetena omfattande bl a betsnings av snickerier i röda och bruna toner

Installationsarbeten: Ny komplett elinstallation för belysning och elvärme, vatten och avlopp vid sakristian.

Arbetet fortskred efter Carlmans ritningar, beskrivningar och anvisningar och den ombyggda kyrkan invigdes 22 november 1953.

Man hade först tänkt restaurera Söderlings gamla orgel från 1847 men beslöt att skaffa en helt ny. Carlman ritade läktaren 1952 och

orgelfasaden 1954 och orgelverket byggdes 1956 av Marcussen&Son, Köpenhamn.

1958 utfördes västentréns räcke och trappa efter ritningar av Carlman.

1961 anbud på målning utvändigt med SANYD, alkylfärg, och 1962 anbud på målning av fönster mm utv med SANOL-färg, okänt om detta utfördes.

1962 byggdes bårhuset (Carlman).

1975 anbud från Gullfiber att isolera valven, utfördes ej.

1976 tillverkades podierna för de större ljusstakarna vid altaret.

1982 ny mur king kyrktomten.

1983 nya sittdynor till bänkarna

1984 inköp av svart antependium, predikstolskläde, violett mässkrud.

1985 diskuterades val av ram till altartavlan. Originalramen valdes och restaurerades av Ivar Holm.

1985 gardiner till södra fönstren.

1987 eventuell isolering av taket i sakristian

1987 Serponit och kalkcementfärg på fasaderna

1989 ommålning av väggar och fönster

1990 beslutas göra en replik av medeltidsskulpturen av S:ta Thora.

1992 nya takfönster

1992 ny matta i koret

1993 kvarnstenen söder om kyrkan doneras till kyrkan

1994 klarlackades kyrkbänkarna.

1995 fördes diskussioner om koret och altarväggen.
Frescomålningsfonden (200 000:-) instiftades.

ca 1995 utfördes omklädsel av altarringen och podierna för de stora ljusstakarna med ett vinrött tyg.

ca 1997 utvändig kalkning och målning av fönster och luckor med linoljefärg

1998 ny ljudanläggning, halogenljusarmaturer uppe i valvet i långhuset samt i vapenhuset

2002 utfördes invändig renovering, vitkalkning av väggar, målning av fönster med linoljefärg, lackade omålade brädor för psalmnummer.

2005 utfördes ny västentré med trappor rullstolsramp av granit.

ca 2008 utfördes utvändig målning med silikatfärgen KEIM och målning av fönster med alkydfärgen Tjeralin.

2012 ny orgelverk från Mårtenssons orgelfabrik i Lund samt orgelfasad, flyttad från Örja kyrka.

2.5 KYRKANS OCH DESS INVENTARIERS EGENART OCH SPECIELLA VÄRDEN SAMT HOT MOT DESSA VÄRDEN

2.5.1 SPECIELLA VÄRDEN

Alla kyrkor tillmäts generella värden som innebär att de anses ha högt kulturhistoriskt värde.

Exempel på generella värden kan vara

att kyrkan är karaktärskapande för bygden, ett landmärke,

att kyrkan är ett tidsdokument som berättar om gångna tider och socknens historia,

att kyrkan använts i sin ursprungliga funktion i långa tider,

att kyrkan uppfattas som symbol för trygghet, kontinuitet och

förankring i tillvaron,

att kyrkan för många är ett rum för livets högtider, fyllt av personliga minnen.

Varje enskild kyrka har dessutom individuella värden.

Dessa kan vara knutna till byggnadsteknik, arkitekturhistoria eller restaureringshistoria men också till konstnärlig, arkitektonisk eller estetisk kvalitet. Vidare kan kyrkan vara intressant med hänsyn till liturgi och gudstjänstliv eller belysa bygdens sociala, ekonomiska historia eller vara en viktig del i en stads- eller bymiljö.

Viktigt är att beskriva kyrkans helhetskaraktär för att kunna formulera vad som bör beaktas i förvaltning och användning så att kulturvärdena bevaras.

Torekovs kyrka har genom sitt läge och sin dominerande byggnadsvolym mycket stor betydelse i samhället och kyrktornet är ett viktigt sjömärke.

Kyrkan är till sin arkitektoniska karaktär i mycket hög grad präglad av de stora ombyggnaderna 1950 då en radikal ändring genomfördes beträffande både i exteriören och inne i kyrkorummet. Av den nygotiska 1800-talskyrkans stil märker man i dag bara svaga spår i yttermurarna. Egentligen är det endast predikstolen som till viss del bevarar den äldre stilkaraktären men den är stympad och söndermålad.

Vägledande vid ombyggnaden 1950 var önskemål om en "gammal skånsk kyrka". Carlman utformade dock såväl helheten som delarna på ett fritt sätt och utan större intresse för äldre byggnadsskick. Proportionerna på tornet, den valda typen av valvslagning och byggnadsdetaljer har ingen egentlig historisk anknytning, varken till nygotik eller till äldre medeltida byggnadssätt. Styrande för utformningen verkar att ha varit ett mer intuitivt arbetssätt. Det var inte ovanligt vid denna tid. Det arkitektoniska resultatet bör kanske inte bedömas här men församlingen fick en kyrka som upplevs både

som ett värdigt och högtidligt inslag i byn och som en varm och trivsamt kyrkointeriör.

Dock finns en del partier i kyrkan vars utformning kan diskuteras. Det gäller koret och dess fasta inventarier. När bygget skulle färdigställas på 1950-talet blev det brist på pengar och vissa avslutande arbeten ströks eller förenklades.

Rivningen av den femkantiga absiden med sitt vackra dagsljus var knappast motiverad av tekniska eller ekonomiska skäl. Det var nog arkitektoniska skäl vilket innebar, förutom att kyrkan fick en stympad exteriör, att hela koret togs bort i interiören och ersattes med ett svagt markerat upphöjt östparti i långhuset utan speciell ljusföring och med en stum vägg mot öster. Här placerades altare, predikstol och dopfont.

Enligt bygghandlingarna skulle koret få kalkstensgolv men det ersattes med ett enkelt, fernissat trägolv.. I gångarna i långhuset ligger det äldre kalkstensgolvet kvar.

Enligt ritningarna skall altaret stå på en upphöjning av golvet och ovanför altaret är markerat en fristående uppsats, kanske en triptyk framför väggen. I stället blev det så att det smala altarbordet står på brädgolvet och dikt mot den stumma östväggen. Det är dessutom i dag inklämt mellan ett par otympliga pallar för ljusstakar vilket innebär att det nästan inte kan uppfattas som en egen gestalt. Situationen förvärras av att altarprydnaden utgörs av den gamla målningen i en ny prålig guldrum som genom sin placering tydligt definierar östväggens läge och eliminerar all känsla av rymd kring altaret (det upphängda ramöverstycke över tavlan förstärker ytterligare upplevelsen av tvärvägg i rummet).

Den tunga dopfonten av sten står oförmedlat på den triviala golvytan av fernissade bräder.

Predikstolen som till delar är bevarad från den nygotiska perioden (replik av den predikstol som 1845 sattes upp i Torekovs gamla kyrka) kompletterades med tre nya fält och färgsattes utan hänsyn till ursprungsbehandlingen när den 1950 flyttades ut från väggen (därför att man skulle få plats för valven) och placerades i koret på en pelare för korgen och med ett frisvävande ljudtak. Den hamnade betydligt lägre i rummet på detta sätt och en ny trappa byggdes med en detaljutformning lika bänkkvarteren.

Det är uppenbart att man i den viktigaste delen av kyrkan inte lyckades genomföra restaureringen på ett avsett ambitiöst sätt. En ambition bör nu vara att försöka genomföra en förbättring av förhållandena i koret med syfte att på ett medvetet arkitektoniskt sätt finna en lösning på östväggens problematik som är så viktig för att den rumsverkan som eftersträvas genom rummets valvslagning (en poetisk rymd, särskilt viktig naturligtvis i samband med altaret) skall

kunna fullföljas. Det finns många motiv som kan prövas (altaruppsats som står stadigt på golvet, bröstningsmarkering av något slag som definierar gränsen mellan koret och rymden bakom, utflyttning av altaret vilket också kan vara en liturgisk fördel, en ändring av altarringen vars form i dag också låser altarets placering, en uppstädning av ljuspallar och annat som degraderar altaret till ett inredningsförmål vilket som helst).
Golvbeläggningen måste också ifrågasättas.

Predikstolen bör undersökas av en konservator för att kunna bestämma ursprunglig färghållning. Sedan kan man diskutera ett återställande. Den färghållning den har i dag har inga historiska belägg och passar inte heller i hop med kyrkorummets färghållning i övrigt. Predikstolen är också stympad i formen och står för lågt på en pelare på golvet.

Vid en bearbetning av interiören kan en omplacering av malmkronorna diskuteras. I stället för att hänga på rad i mittgången (och skymma en eventuell altaruppsats) bör man pröva att hänga dem parvis över bänkkvarteren mitt för fönstren. En sådan förändring skulle bredda rummet och sänka tyngdpunkten ner mot bänkkvarteren.

Valvstrålarna är i dag mycket markerade i interiören genom att de är av fogstruket tegel och inte vitslammade som valvkuporna. Den egensinniga valvformen innebär att ribborna går diagonalt över flera fönsteraxlar och att valvformationerna egentligen inte går att avsluta i kyrkans längsled (vanliga enkla medeltida valv håller sig inom bestämda travéer, ofta markerade av kraftiga gördelbågar). Detta innebär i Torekovs kyrka att östväggens karaktär av stoppande tvärvägg i rummet ytterligare förstärks. För att få en vacker sammanhängande rymd vore det en stor fördel om valvribborna också vitslammades. Det är lätt att hitta exempel på kyrkinteriorer som just genom sin enhetliga vitmening får ett vackert ljus och en stark rymdkänsla.

Den nygotiska orgelfasaden från Örja kyrka, som nyligen uppsattes, är välbevarad och av särskilt värde. Det nya orgelverket måste skyddas mot för låg luftfuktighet.

Av kyrkans lösa inventarier kan särskilt nämnas ett praktfullt, dekorerat dopfat av mässing, två altartavlor, ett skulpterat överstycke till en tavelram, malmstakar varav ett par mycket stora, malmkronor, en ljusarm samt två lampetter av mässing från 1600-talet, vidare nattvardssilver, bl a kalk, patén och vinkanna av silver, två krucifix av förgyllt silver, en trearmad ljusstake av silver och malmkronor från 1700-talet. Särskilt alla inventarier som kommer från den gamla kyrkan har stort värde.

Kalkstensgolvet i gångarna i långhuset är från gamla kyrkan nere i byn och kompletterade på 1860-talet. Det är mycket vackert och bör inte täckas av gångmattor. De nuvarande röda mattorna passar inte i kyrkans färghållning.

Vapenhuset är överdrivet högtidligt med sin dubbla takhöjd och märkvärdiga trappa. Det är inte omöjligt att tänka sig en förändring här innebärande ett nytt mellanbjälklag som skulle skapa utrymmen för förvaring, bl a av äldre värdefulla inventarier och minnessaker.

2.5.2 HOT MOT KYRKOBYGGNADEN OCH DESS INVENTARIER

Nedan beskrivs den generella hotbild som alltid finns mot en kyrkobyggnad och dess inventarier. För varje avsnitt noteras om direkta hot finns i dagsläget för Torekovs kyrka *med kursiv stil*.

Brand och inbrott

Avsaknad av brandlarm och åskskyddsanläggning innebär ökade risker för brandrelaterade skador.

Avsaknad av inbrottslarm ökar riskerna för stöld av kyrkans inventarier samt skadegörelse på såväl kyrkan som dess fasta inredning och inventarier.

Torekovs kyrka har brand- och inbrottslarm. Vissa värdefulla silverföremål förvaras i kassavalv eller i säker glasmonter.

Klimatproblem

För höga eller för låga värden på temperatur och relativ luftfuktighet är ett påtagligt hot mot kyrkobyggnaden, dess fasta inredning och inventarier samt eventuella målningar. Alltför hög relativ luftfuktighet kan ge skador såsom mögel, röta, angrepp av ohyra, saltutfällningar samt spjälkningar i stenytor, puts- och färgskikt. Lämplig och väl fungerande dränering och ventilation, liksom täthet i taklag och god avvattnings av takytorna är av största betydelse för att undvika fuktighetsrelaterade skador. Alltför låg relativ luftfuktighet ökar risken för skador och sprickbildning och färgavflagnings på fast inredning och målningar.

Stora variationer i kyrkorummets temperatur och relativa fuktighet medför risk på fast inredning och inventarier då spänningar uppstår mellan olika material i ett föremål vid återkommande svällning och krympning.

En grundläggande förutsättning för att skapa ett gynnsamt klimat i kyrkan, ur såväl kulturhistoriska som tekniska och ekonomiska synpunkter, är ett korrekt dimensionerat värmesystem.

Kontinuerligt utförda temperatur- och luftfuktighetsmätningar samt uppföljning och analys av dessa är viktiga för att förebygga och förhindra klimatrelaterade skador.

I Torekovs kyrka installerades på 1950-talet en elektrisk uppvärmning med direktverkande radiatorer på väggarna i långhuset samt under bänkarna. En nackdel med denna typ av radiatorer är att den relativt höga yttemperaturer brukar leda till nedsmutsning av väggarna och ofta till ett mycket torrt inneklimat. En fördel kan vara att det i sig inte har någon värmekapacitet och därför kan regleras snabbt. I Torekov utnyttjas detta på så sätt att man håller låg temperatur på grundvärmen (16°), vilket är nödvändigt för att spara värme, eftersom värmeisoleringen av valven är mycket dålig, men man har möjlighet att snabbt höja temperaturen i bänkkvarteren vid förrättningar (till max 18,5°).

Placeringen i bänkkvarteren är gynnsam eftersom på detta sätt inte hela kyrkovolymen behöver värmas (lämpligt eftersom viss risk för kondens (och smuts-)utfällning föreligger på de kalla valvytorna. Att väggar och valv är av stenmaterial med inbyggd värmekapacitet har en utjämnande verkan på inneklimatet.

Bristande kunskap om kyrkan och dess inventariers värde

Att säkerställa att god kunskap om kyrkans och dess inventariers värden finns bland dem som ansvarar för kyrkans förvaltning är av största vikt och på lång sikt grundläggande för att kyrkans kulturhistoriska värden inte skall gå förlorade eller minska. *I skrudskåp och på tornvind förvaras dels mycket värdefulla textilier (några mycket gamla kalkdukar av broderat sidentyg) dels diverse, delvis skadade föremål av trä och malm mm. Dessa har ej funnits i inventarieförteckningen och man är ej medveten om värdet. En fullständig genomgång av de föremål som förvaras på tornvinden tillsammans med sakkunnig. För de föremål som skall bevaras måste anvisas mer lämplig förvaringsplats.*

Bristande kunskap om traditionella material och tekniker

Om val av material och tekniker sker oreflekterat vid förändringar och underhåll av kyrkan är risken påtaglig att kyrkan kan komma att präglas av industriellt tillverkade och till "modern" byggnadsverksamhet anpassade material. Karaktäristiskt för det traditionella hantverket, ännu in på 1900-talet, var att det avsatte hantverkarens och handverktygens spår i det bearbetade materialet.

Om den moderna byggnadstekniken med industriellt tillverkade material och icke traditionella material, t ex moderna målarfärger, kommer till användning går det traditionella hantverkets spår och avtryck snart förlorade.

Kyrkans värde som historiskt dokument minskar och så gör även det upplevelsemässiga värdet.

De små förändringarnas tyranni

Ett annat hot, relaterat till bristande kunskap om såväl kyrkans värde som om traditionella material och tekniker, är vad som skulle kunna kallas de små förändringarnas tyranni. Detta omfattar alla de små och till synes obetydliga förändringar som med tiden på ett mycket genomgripande sätt kan komma att ändra en byggnads karaktär. Dessa förändringar berör framför allt kyrkans ytskikt som puts, färgbehandling och färgtyper samt detaljer såsom taktäckningsmaterial, hängrännor, stuprör, glasrutor, el- och rörinstallationer etc. Dessa ytskikt och detaljer har stor betydelse för känslan av autenticitet och ålderdomlighet som endast en över lång tid framvuxen byggnad kan förmedla.

Brister i vård och underhåll

Det enklaste sättet att undvika stora och kostnadskrävande underhållsinsatser på kyrkan är den dagliga översynen och kontinuerliga vården. Denna bör omfatta rensning av hänggrännor och stuprör, tillsyn av att fönster är stängda och taken täta, uppmärksamhet på unken lukt och fuktfläckar, kontroll av temperatur och relativ luftfuktighet etc.

Obetänkta och snabba förändringar

Förändringar framsprungna ur ändrade praktiska, liturgiska eller allmänt funktionella krav bör vara väl förberedda och utredda med avseende på konsekvenser ur såväl kulturhistoriska som arkitektoniska och tekniska synpunkter. I annat fall är riskerna stora för skador och minskat värde för kyrkan och dess inredning.

Brister i förvaring och hantering av kyrkans inventarier

Kyrkliga textilier är känsliga för ljus, damm och smuts. Bristande städning i textilskåp samt avsaknad av insektsnät för ventilationshål ökar risken för angrepp av mal och änger. Dålig ventilation kan orsaka mögelangrepp. Mekaniskt slitage kan uppstå då textilier viks eller hängs på felaktigt vis liksom vid ovarsam hantering vid framtagning och användning.

Brister i förvaring och hantering av kyrkans metallföremål kan ge upphov till bucklor, repor och korrosion. Föremål av ädelmetall skall förvaras i värdeskåp av tillräcklig storlek och ha individuella skyddspåsar för att undvika mekaniska skador. Korrosion till följd av alltför hög luftfuktighet uppträder på järnföremål som rost och på övriga metallföremål som ärg. Ljuskronor och ljusstakar tar lätt skada vid ovarsam isättning och urtagning av stearinljus.

I likhet med den fasta träinredningen är kyrkans inventarier av trä klimatkänsliga och tar lätt skada av för hög resp för låg temperatur eller luftfuktighet.

Äldre inventarier och inredning som tagits ur bruk och förvaras på vindar eller i tornutrymmen utsätts ofta för ett fuktigt och kallt klimat och riskerar att angripas av mögel och skadedjur.

Vården av vissa textilier i Torekov bör förbättras. En genomgång av dessa inventarier med textilsakkunning. I vissa fall krävs konserveringsarbeten (två äldre kalkdukar), i ytterligare fall troligen bättre förvaringsmöjligheter.

2.9 MÅLSÄTTNING FÖR KYRKAN OCH DESS INVENTARIER

I Torekovs kyrka är det gudstjänster, dop, vigslar och begravningar. Även andra sammankomster, som t ex konserter kan förekomma.

Beträffande exteriören är det självklart att byggnaden skall bevaras i detalj och ej bör förändras. Den är ett landmärke med stor betydelse för bygden och landskapet. Det är dock ej omöjligt att pröva smärre förändringar, t ex en mindre utbyggnad för ett toaletterum norr om tornet med sakristians utformning som referens.

Beträffande interiören måste man vid en kommande ombyggnad fråga sig hur korets karaktär bör gestaltas både ur arkitektonisk och liturgisk synpunkt och hur hela interiörens rumsverkan skulle kunna förbättras. Det är inte meningsfullt att göra ändringar i interiören utan ett nytt samlat helhetsgrepp.

Målsättningen är tills vidare för alla kyrkans delar liksom för dess inventarier ett varsamt underhåll med kontinuerlig tillsyn för att därmed skjuta större underhållsinsatser på framtiden.

Vindarna bör hållas väl städade och tillgängligheten till dem förbättras för att underlätta kontinuerlig inspektion av dessa viktiga utrymmen. Eventuella rötskador skall observeras särskilt.

För det kontinuerliga underhållsarbetet och de restaureringsinsatser som förr eller senare kommer att krävas kan följande generella riktlinjer dras upp: Allt underhållsarbete bör utföras med respekt för och kunskaper om de tekniker och material som tidigare kommit till användning. Det är viktigt att välja material och tekniker som tidsmässigt överensstämmer med byggnaden. Vid underhållsarbeten bör uppdraget till hantverkaren vara att kopiera det äldre utförandet. Har detta vid sentida underhållsinsatser förvanskats bör man överväga att återgå till ett äldre utförande.

Allt arbete bör utföras av kunnigt yrkesfolk med stor erfarenhet av underhålls- och reparationsarbeten. Målsättningen bör vara att minimera ingreppen i ursprungliga och äldre byggnadsdelar. När osäkerhet råder om nödvändigheten av att utföra eventuellt underhålls- och restaureringsarbete bör en professionell besiktningsman anlitas, företrädesvis en konsult med gediget material- och hantverkarskunnande och lång erfarenhet av restaureringsfrågor.

2.11 KONKRETISERING AV UPPSATTA MÅL FÖR KYRKOBYGGNADEN OCH DESS INVENTARIER

Kyrkorna i Sverige skyddas av Lag (1988:950) om kulturminnen m.m., i dagligt tal kallad Kulturminneslagen (KML).

Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel. (KML 4:1)

Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas. (KML 4:2)

Inventarier av kulturhistoriskt värde, som hör till kyrkobyggnad eller annan kyrklig byggnad, kyrkotomt eller begravningsplats, skall förvaras och vårdas väl. (KML 4:6)

I fråga om en kyrkobyggnad krävs alltid tillstånd för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden liksom för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt ändring av dess färgsättning. (KML 4:3)

Inför eventuella förändringar bör tidigt samråd ske med stiftsantikvarien. Tillståndsmyndighet är Länsstyrelsen i Skåne län.

2.11.1 KYRKOBYGGNAD OCH INVENTARIER

Vid en framtida restaurering samt underhållsarbeten bör alkydoljebaserade produkter ersättas av linoljebaserade.

2.12 SPECIELLA VÅRDKRAV TILL FÖLJD AV KULTURHISTORISKA OCH ANTIKVARISKA VÄRDEN

2.12.1 EXTERIÖRT

Kyrkans murar är slammade med hydrauliskt kalkbruk och avfärgade med ursprungligen kalkfärg, senare kalkcementfärg och sist silikatfärg. Socklarna är av natursten. Avfärgning skall utföras med silikatfärg.

Fönstersnickerierna är utvändigt målade i en mörk färgton med färg ursprungligen linoljefärg, vid en senare ommålning med linoljefärg men sista gången med alkydfärg typ Tjeralin. Vid framtida underhåll skall i stället linoljefärg användas. Rötskadade partier och nytt trä skall indränkas med linolja för att förbättra rötskyddet. Portarna är av ek och behandlade med matt lack. Ljudluckornas jalusibräddor skall underhållsmålas med linoljefärg.

Taken är belagda med rött enkupigt falsat taktegel från Veberöd och har kantdetaljer av kopparplåt. Hängrännor och stuprör är av kopparplåt.

Kyrktuppen är utförd av smide som är målat svart.

2.12.2 INTERIÖRT

Golv i vapenhuset och i långhusets gångar och i sakristian är i huvudsak äldre kalksten. Vid eventuella skador ersättes med nya plattor av samma sort, kulör och format. Koret och bänkkvarteren har golv av lackade bräder. Vid städning av golven skall torra metoder användas. Svårare smuts avlägsnas med såpa och vatten.

Murarna i kyrkorummet, vapenhuset och sakristian är slätputsade och valven är slammade samt behandlade med "Kalkfärg special" som innehåller lim. Underhåll bör ske med material och teknik lika befintligt, dvs målning med förstärkt kalkfärg.

Fönster är målade ursprungligen med linoljefärg, sist med alkydfärg. Underhåll skall utföras med linoljefärg.

Tak i vapenhus och sakristia är målade med bets och skall underhållas med liknande färg.

Invändiga snickerier (dörrar, panelväggar, räcken, bänkkvarter, läktarbröstning, listverk, mm) bör som underhållsåtgärd endast eventuellt bättras i betsning och eventuell mattlackning förekomma.

Predikstolens ursprungliga färgsättning bör undersökas av konservator, varefter beslut tas om framtida åtgärder.

Vid eventuella förstärkningsarbeten i bjälklag och takstolar bör traditionella timringsmetoder komma till användning och arbetet utföras i överensstämmelse med ursprungligt utförande.

2.12.3 INVENTARIER

För kulturhistoriskt värdefulla inventarier skall allt underhåll som ligger utanför ett skonsamt avlägsnande av damm och smuts utföras av konservator.

Målerikonservator skall utföra skadebedömning av och eventuella vårdinsatser på altartavlor mm.

Textilkonservator skall utföra skadebedömning av och eventuella vårdinsatser på kulturhistoriskt värdefulla textilier, t ex äldre mässhakar.

Metallkonservator skall utföra skadebedömning och eventuella vårdinsatser på silverföremål och dopfat samt även äldre mässingskronor.

För samtliga inventarier gäller att de skall förvaras på ett säkert och tekniskt betryggande sätt.

2.12.4 CHECKLISTA

Kontinuerlig översyn och underhåll av kyrkan och dess inventarier utföres lämpligen av av kyrkorådet utsedd fastighetsansvarig och kyrkvärd / inventarieansvarig i samråd med kyrkoråd. De checklistor som återfinns sist i underhållsplanen (bilaga 1) är avsedda att användas som ett verktyg i detta sammanhang. Vid besiktning av kyrkan bör checklistorna finnas tillgängliga. De anmärkningar som framkommer förs in och därefter arkiveras checklistorna tillsammans med underhållsplanen.

I arbetet med att vårda kyrkobyggnaden och dess inventarier kan även rekommenderas boken *Att vårda en kyrka* framtagen genom ett samarbete mellan Riksantikvarieämbetet och Svenska Kyrkan och utgiven på Verbum förlag.

2.13 FÖRTECKNING ÖVER TRYCKTA, OTRYCKTA OCH MUNTliga KÄLLOR

2.13.1 TRYCKTA KÄLLOR

Andersson, Bror A: *Bjärebygdens kyrkor i slutet av 1600-talet*, Bjärebygden årsbok 1966

Andrén, Gösta: *En bok om Torekov*, Lund 1993

Berggrén, Gunnel: *Prästens kläder och kyrkans textilier*, Verbum förlag, Kristianstad 2002

Bergström, Gunnar: *Torekovs kyrka 1658-1858*, N O Mauritzons Boktryckeri. Sthlm i distrib. 1959.

Dahlberg, Markus och Franzén, Kristina (red): *Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria*, Riksantikvarieämbetet 2008

Dahlberg, Markus och Sjöström, Ingrid (red): *Sockenkyrkorna, Skåne, landskapets kyrkor*, Riksantikvarieämbetet 2015

Estham, Inger: *Kyrkliga textilier, arv, utveckling och vård*, Verbum 1976

Johansson, Tore: *Inventarium över svenska orglar, 1988:1, Lunds stift*, Björketorp 1988

Riksantikvarieämbetet: *Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor*, Stockholm 2005

Riksantikvarieämbetet: *Kyrkobyggnader 1760-1860, Del 1, Skåne och Blekinge*, Sveriges Kyrkor, Volym 210, Stockholm 1989

Sjöström, Ingrid: *Torekovs två kyrkor*, Föreningen Torekov Kultur och Miljö 1994, kompletterad och nyutgiven 2010.

Svalin, Elisabeth (red): *Att vårda en kyrka*, Verbum förlag, Oskarshamn 2004

Wulff, Bertil: *S:ta Thora övergavs för en engelsk lady*, Bjärebygden 1997

2.13.2 OTRYCKTA KÄLLOR OCH ARKIV

Västra Karups kyrkoarkiv, Västra Bjäre Pastorat, V Karup.

Församlingens kyrkorådsprotokoll och räkenskaper från senare tid

Ritningar och arbetsbeskrivningar.

inventarieförteckning

Originalritning förslag 1860 samt ritning till predikstol 1845

Ritningskopior gällande främst restaureringarna 1950

Ritningsförteckning finns i arkivet.

Övrigt

Äldre fotografier

Sparade tidningsartiklar

2.13.3 MUNTliga KÄLLOR

Samtal med	Carin Nilsson, kyrkvaktmästare
	Håkan Bengtsson, kyrkvaktmästare
	Bengt Cederlöf, f d vaktmästare
	Tomas Tysell, f d kyrkvaktmästare
	Magnus Andrell
	Birgitta Jansson
	John Henrysson

2.14

FOTOGRAFIER

Långhuset mot altaret

Långhuset mot väster

Från läktaren

Tornet

Sydfasaden östra delen

Gaveln mot öster

Kyrkan från nordost

2.15 KARTOR, SITUATIONSPLANER, PLANER, SEKTIONER, FASADER

I Västra Bjäre pastorats arkiv förvaras äldre ritningar, ritningskopior främst från byggnadsarbetena 1950. Ritningsförteckningen visas nedan.

Förteckning över byggnadsritningar och kartor
i Torekovs kyrkoarkiv.

Ritningar

a)	<u>Nr</u>	<u>År</u>	<u>Beskrivning</u>
	1	1846	Kyrkan: Ritn. till predikstol.
	2	1860	Ritn. till kyrkan.
	3	1935	Ritn. till reningsanordning.
	4	1947 - 1952	Uppmättnings- och Kyrkan: Ombyggnadsritningar.
	5		Katafalk.
	6	1956	Kyrkan: Ritn. till vitrine.
	7	1962	Ritn. till brygga.

b) Kartor

1	1822 - 1823	Enskifteskartan. (kopia)
2	1955	Stadsplan.
3	1963	Generalstabskarta.

Torekovs församling.
Kompletterande förteckning över kartor och ritningar.

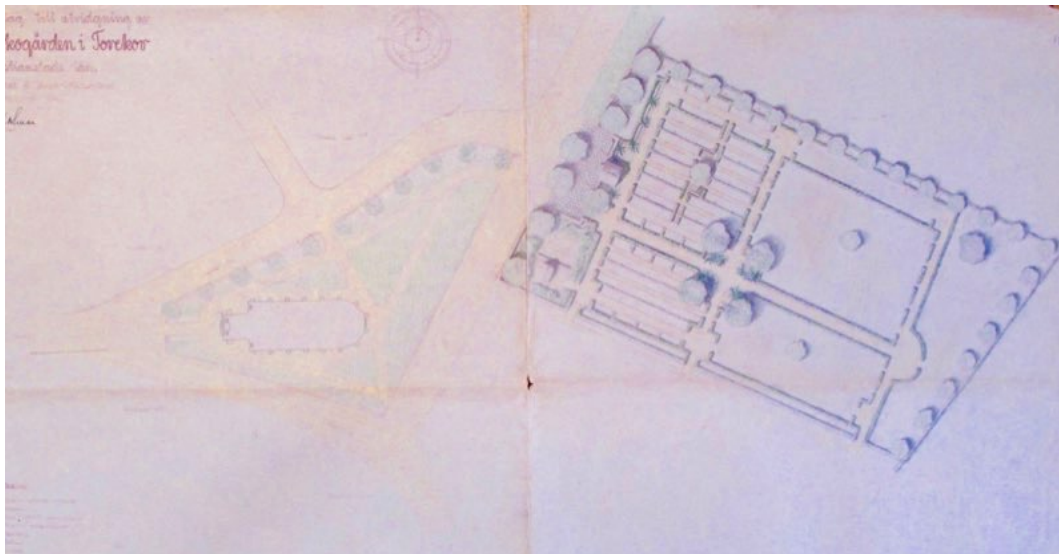
Kartor och ritningar återfinns också i akterna för respektive ärende, se serierna O I och O II.

<u>Nummer</u>	<u>Benämning, material, skala</u>	<u>Årtal/rev.</u>
8	Ritning till skogvaktarehus å Hallans Väderö. Färglagt pappersoriginal	1858
9	Ritning till nytt skolhus i Torekov, fasader. Papperskopia, 1: 100	1938
10	Ritning till nytt skolhus i Torekov, bottenplan och källarplan, papperskopia, 1: 100	1938
11	Ritning till nytt skolhus i Torekov, vindsplan och sektioner. Papperskopia, 1: 100	1938
12	231:10. Ritning till bårhus i Torekov, plan och sektioner. Blekt papperskopia, 1: 50	1946
13	231:11. Bårhus i Torekov, detaljer till port. Blekt papperskopia, 1: 20, 1: 1	1946
14	231:12. Bårhus i Torekov, draghandtag. Blekt papperskopia, 1: 1	1946
15	231:13. Bårhus i Torekov, detaljer (kors i gavelspets) blekt papperskopia, 1: 10	1946
16	231:14. Bårhus i Torekov, detaljer. Blekt papperskopia, 1: 1	1946
17	231:15. Detaljer till inhägnad vid kyrkogården i Torekov. Blekt papperskopia, utan skala	1946
18	Förslag till utvidgning av kyrkogården i Torekov (ej utfört förslag) arkitekt Manne Carlman. Blekt papperskopia, 3 ex, varav två är färglagda	1947
19	Förslag om tillbyggnad av WC vid Torekovs folkskola. Papperskopia, 1: 100	1950
20	Folkskola i Torekov, skissförslag, källarplan. Papperskopia, 1: 200	1950
21	Folkskola i Torekov, situationsplan. Papperskopia, 1: 400	1955
22	Förslag till stadsplan för stadsäga 196 m.fl. i Torekovs samhälle. Papperskopia, 1: 2000	1970
23	Karta över Torekovs kyrkogård. Upprättad 1970 av Kjessler & Mannerstråle. Original på ritväv + kopia på styvt papper + papperskopior. 1: 200	1970
24	840/1. Torekovs kyrkogård, förslag till urnbegravningsplats. Papperskopia (baserad på gravkarta 1970), 1: 200	1977
25	840/2. Torekov, urnbegravningsplats (plan). Papperskopia, 1: 100	1977

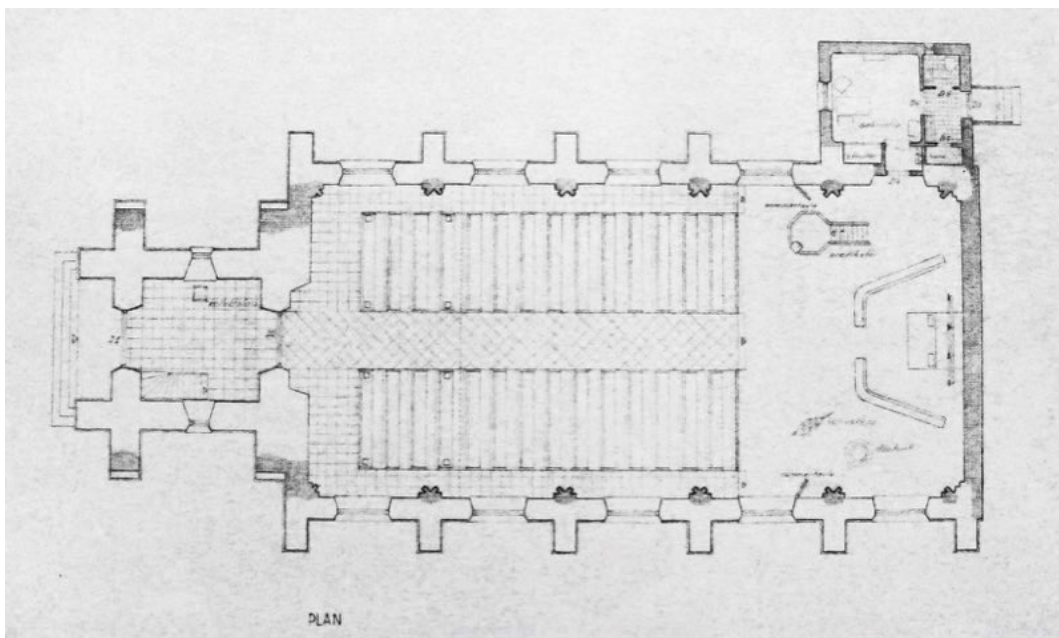
26	840/3. Torekov, urnbegravningsplats. Papperskopia, 1: 20, 1: 100	1977
27	840/2. Torekovs kyrkogård, planterings- och utsättningsplan. Papperskopia, 1: 100	1978
28	840/3. Torekovs kyrkogård, detaljer till blomlåda. Papperskopia, 1: 50, 1: 5	1978
29	840/4. Torekovs kyrkogård, planterings- och utsättningsplan. Papperskopia, 1: 100	1978
30	840/5. Torekovs kyrkogård, detaljer till blomlåda. Papperskopia, 1: 50, 1: 5	1978
Ritningar till församlingshem i Torekov, kv. Ängen 4. Samtliga ritningar är papperskopior, skadade i höger kant.		
31	Planer	1984/1984
32	Våtutrymmen, plan och uppställning	1984
33	våtutrymmen, 1 tr. 1: 20	1984
34	Fönsteruppställning och detaljer	1984
35	Takplan och sektion	1984
36	Takstolar	1984
37	Bod, staket, yttertrappor	1984

Kartor och ritningar från och med 1986, se Västra Bjäre kyrkliga
samfällighets arkiv.

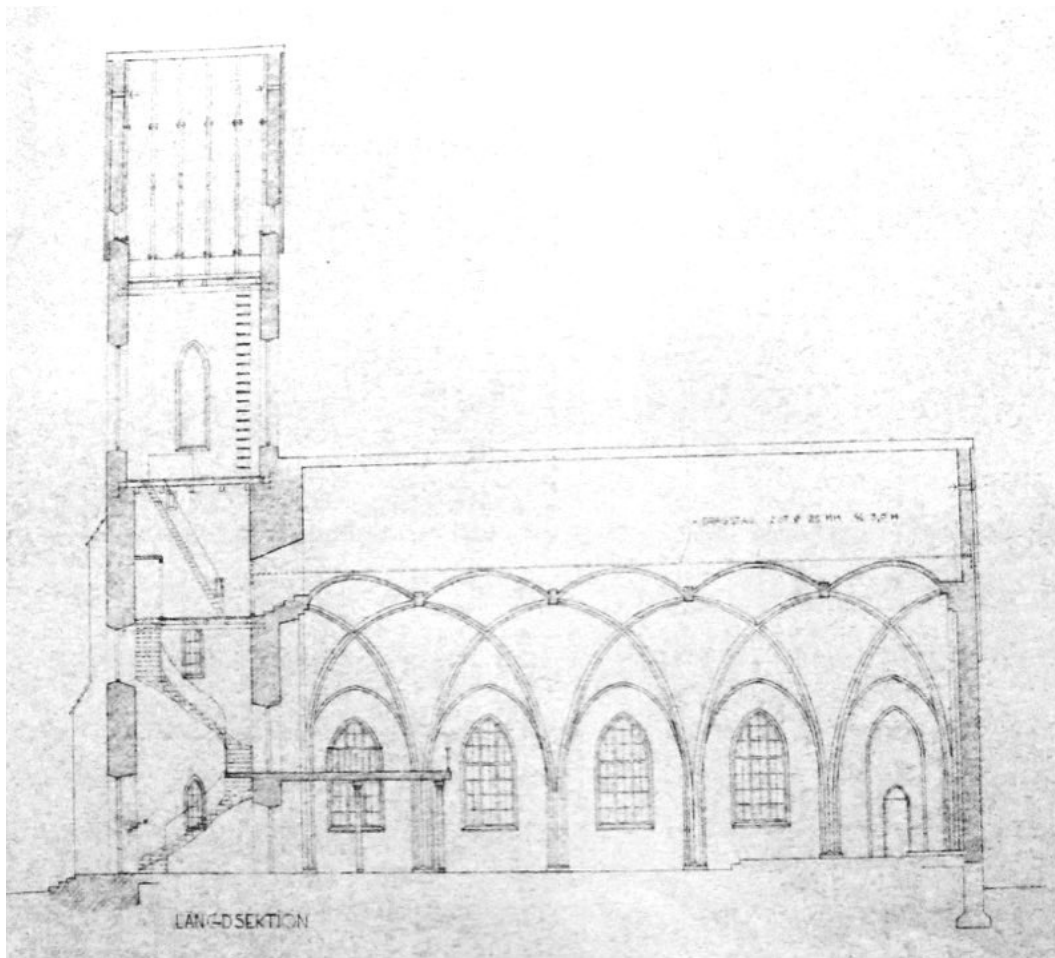
Kompletterande ritningsförteckning uppgjord 2005.

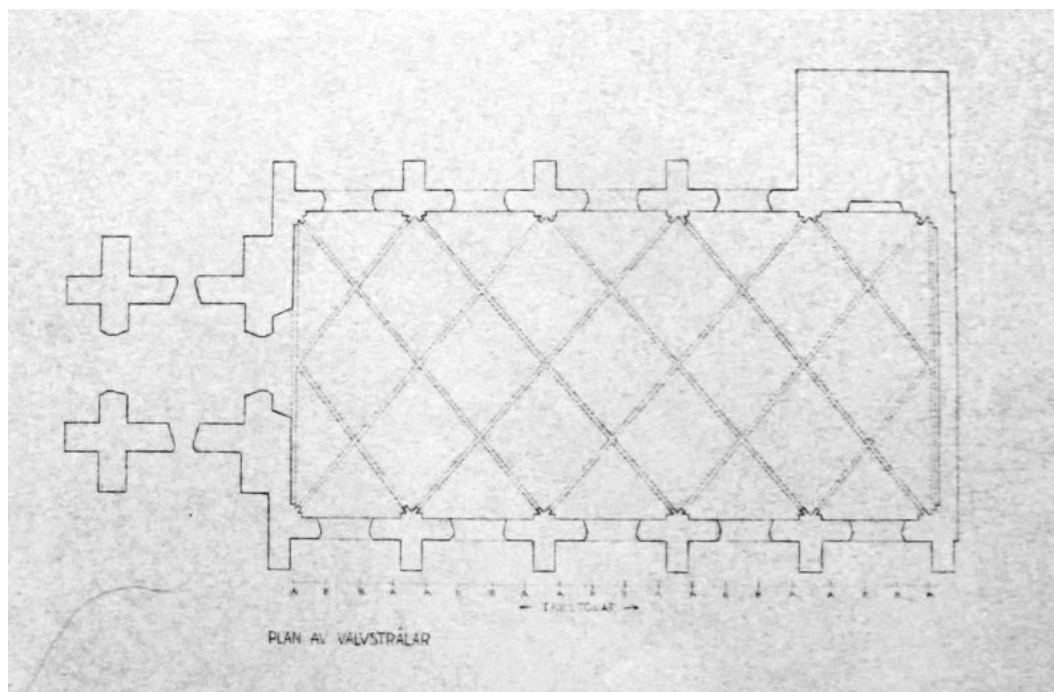
Plan för utvidgning av kyrkogården av M Carlman. Ritningen (före 1950) visar kyrkans äldre byggnadskropp med kor. Begravningskapellets läge har sedermera ändrats. Runt kyrkan är en trädplantering föreslagen.

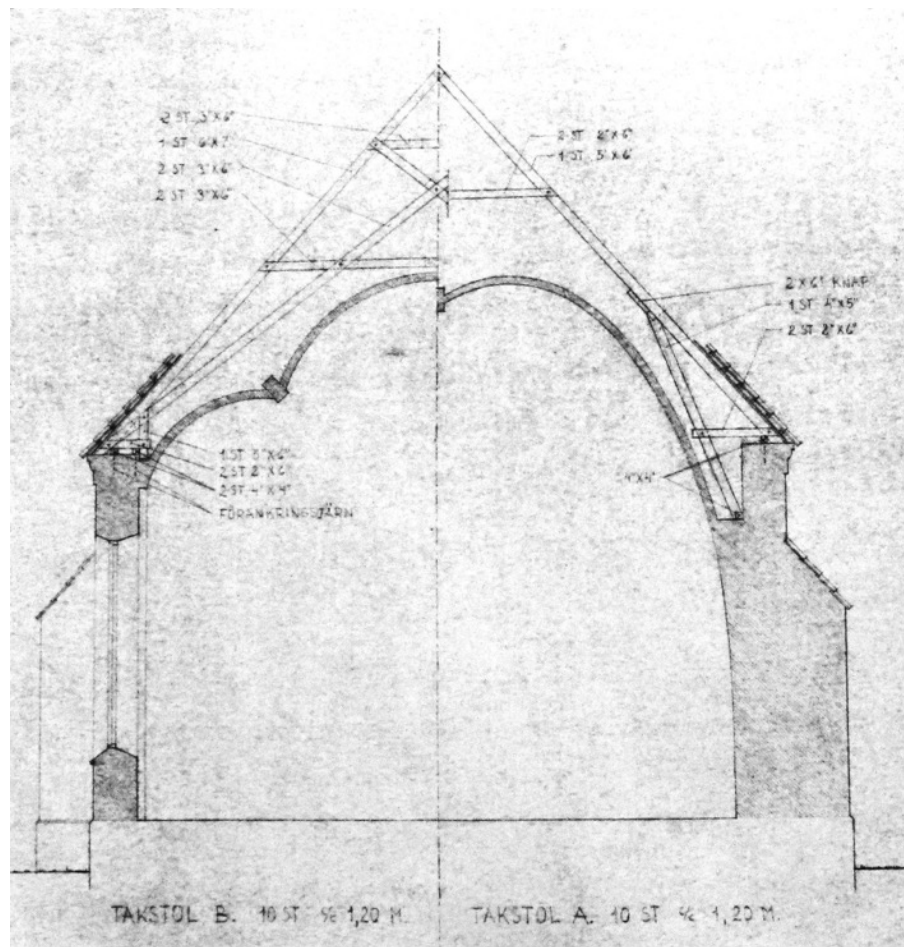
Carlman's plan 1950

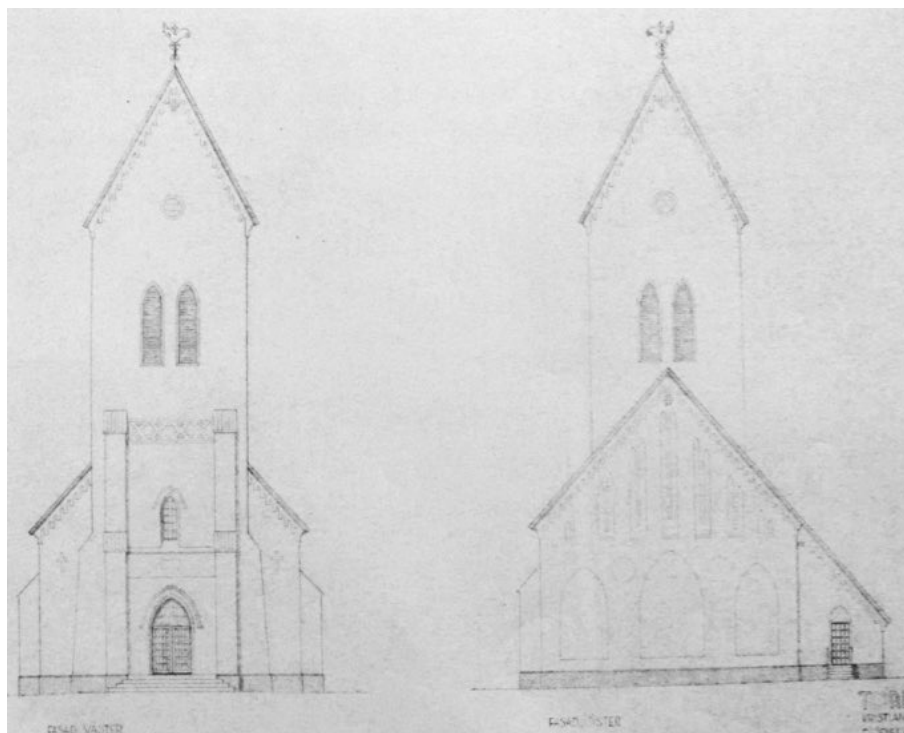
Carlman's längdsektion 1950

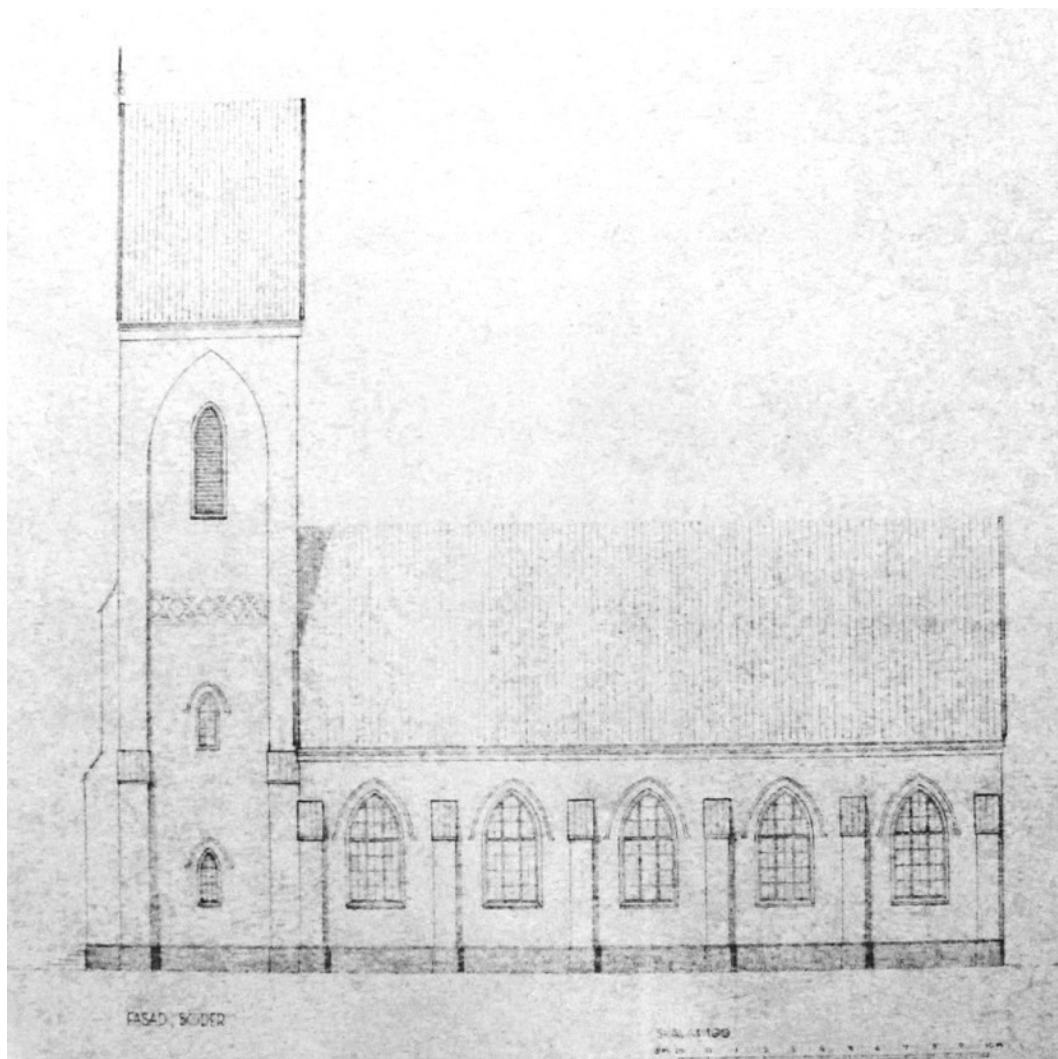
Carlman's plan över valven i långhuset 1950

Carlmans tvärsektioner med tegelvalv och takstolar 1950

Carlmans väst- och östfasader 1950

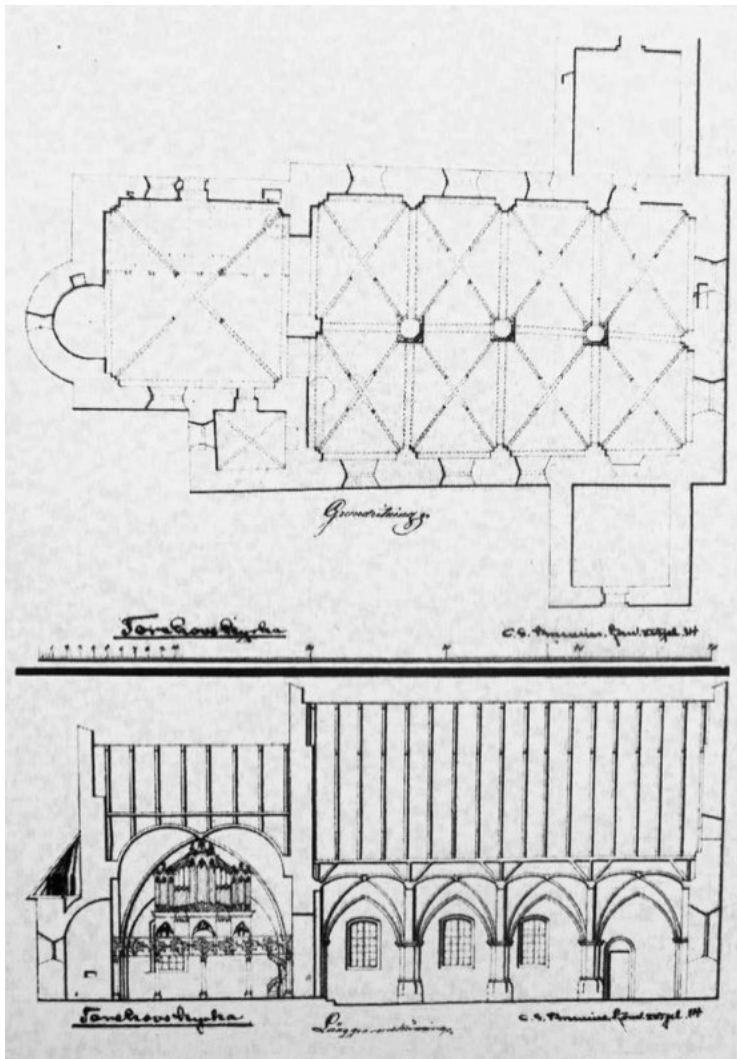

Carlmans sydfasad 1950

2.16 ÄLDRE KART- OCH RITMATERIAL SAMT ÄLDRE BESKRIVNINGAR OCH BILDER

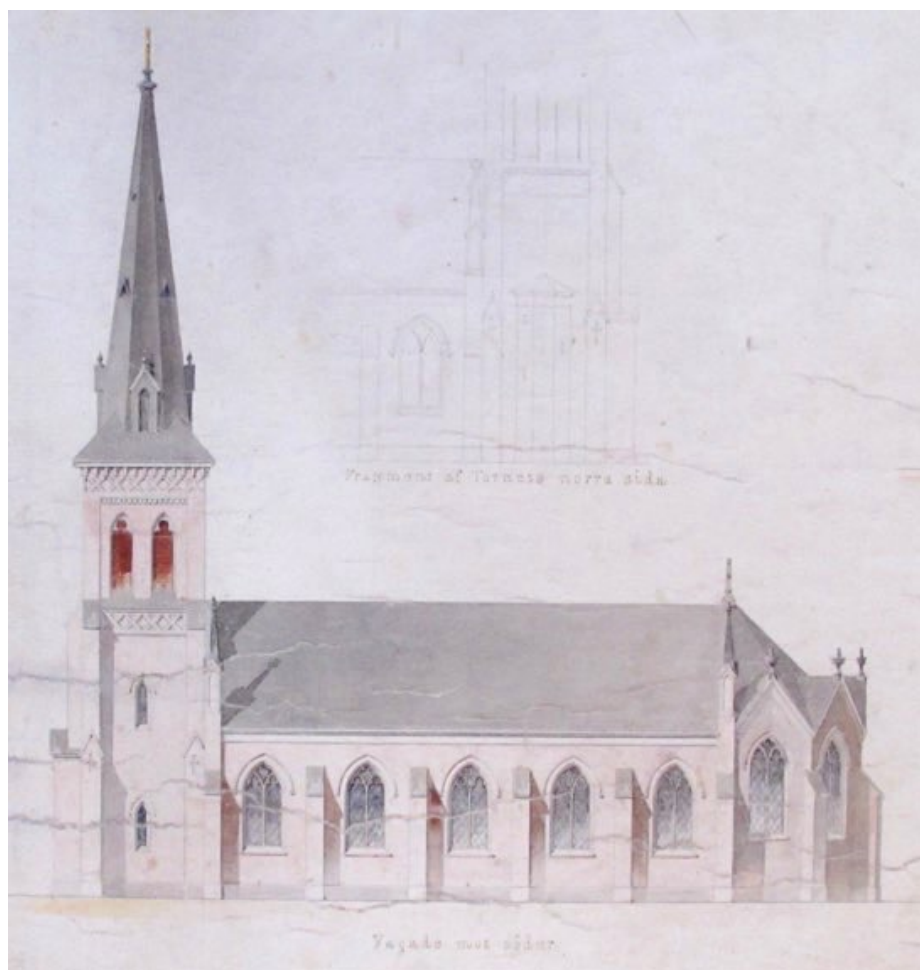
Den gamla kyrkans läge i byn. Röd markering anger den gatureglering som planerades efter branden 1858.

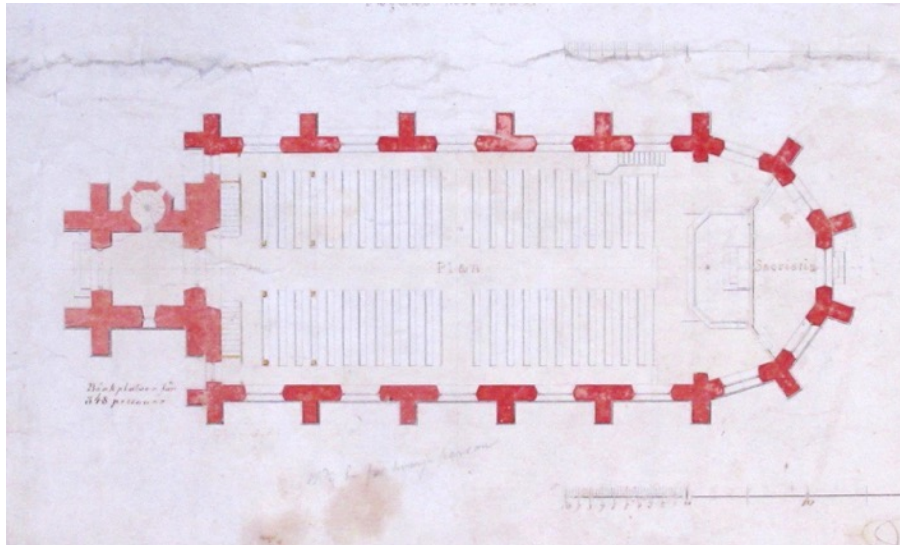
Torekovs gamla kyrka. C G Brunii förslag till restaurering 1840 med orgelläktare i koret

Torekovs nya kyrka från kyrkogården före ombyggnaden och innan Slättarödsvägen rätades och drogs längre från kyrkan.

Hawermans sydfasad av nya kyrkan 1860

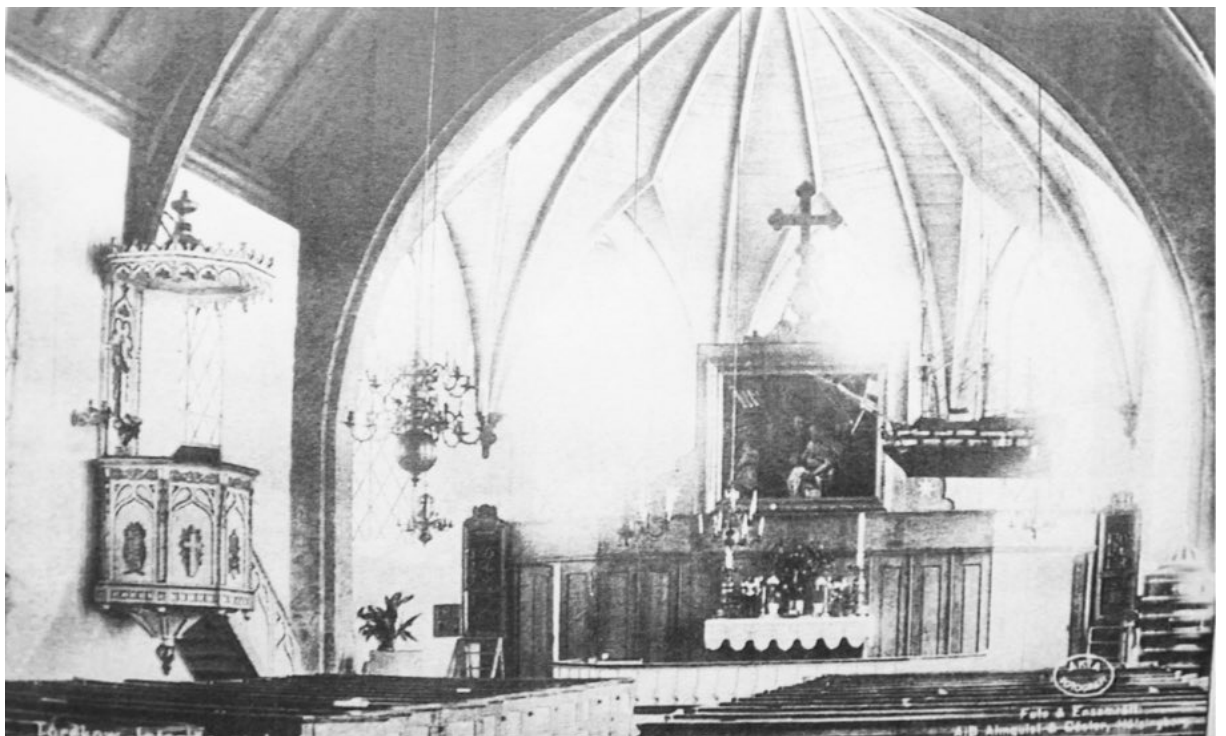
Hawermans plan 1860

Hawermans västfasad 1860

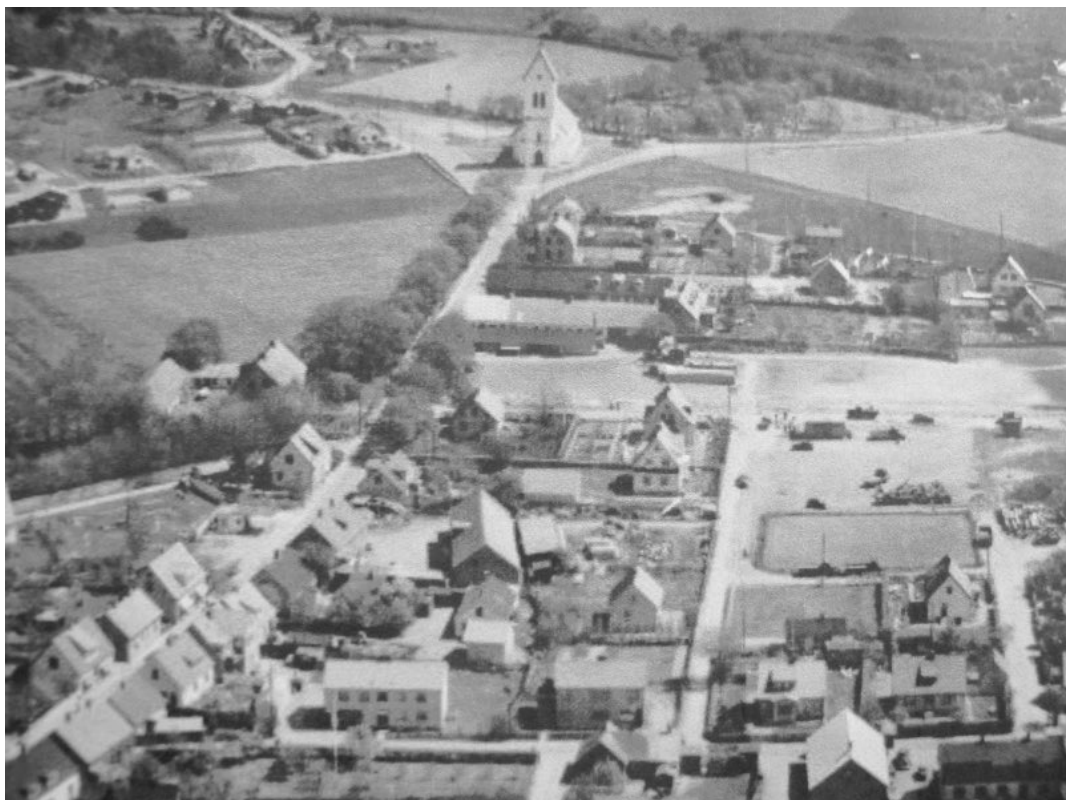
Hawermans fasad mot öster samt tvärsektion mot koret 1860

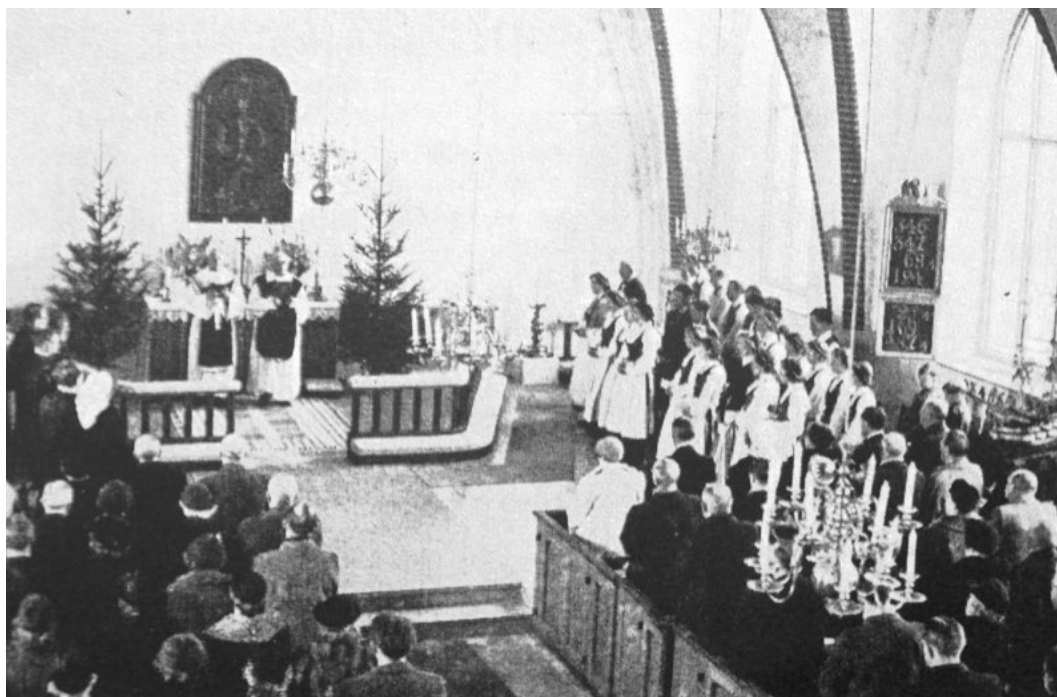
Den nya kyrkan före 1935, då altartavlan togs ner.

Stadsplane-karta 1970 över området kring kyrkan. Observera regleringen av Slättarödsvägen.

Torekovs nya kyrka innan bebyggelsen slutit sig kring kyrkan

Torekovs kyrka 1954